

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
Навчально-науковий інститут суспільних наук, адміністрування та права
Кафедра екології**

УДК 527.2: 640.4

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до дипломної роботи бакалавра на тему:

«Екологічний туризм в регіоні Українського Розточчя»

Виконала: ст. групи ЕКз-516
напряму підготовки (спеціальності)

101 – Екологія

(шифр і назва напряму підготовки, спеціальності)

Кривута Софія Юріївна

Керівник: старший викладач

Мельничук С.П.

Рецензент: Геник Я.В.

м. Львів – 2026

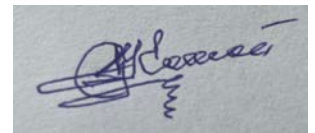
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
Навчально-науковий інститут суспільних наук,
адміністрування та права

Кафедра екології

Освітньо-кваліфікаційний рівень **бакалавр**

Напрямок підготовки 101 Екологія

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о.завідувача кафедри

д. с.-г. н., проф. Копій Л.І.
«26» 01. 2026 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Кривуті Софії Юріївні

1. Тема роботи : **«Екологічний туризм в регіоні Українського Розточчя»**

керівник проекту Мельничук Світлана Петрівна, старший викладач

затверджені наказом університету від “ 20 ” 01 2026 року № С-31 .

2. Термін подання студентом роботи “ ... ” 20 ____ р.

3. Вихідні дані: Навчальна та науково-довідкова література.

Закон України «Про заповідний фонд України»

Вступ

1. Розділ I. Огляд літературних джерел за темою бакалаврської роботи

2. Розділ II. Природно-кліматичні умови Розточчя

3. Розділ III Програма, методика і об'єкти дослідження

4. Розділ IV Рекреаційно-туристичний потенціал Українського Розточчя

5. Перелік графічного матеріалу – мультимедійна презентація

6. Дата видачі завдання _____ 26.01.2026 р. _____.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту	Термін виконання етапів проекту	Примітка
1	Огляд літературних джерел за темою бакалаврської роботи	до 30.01.2026 р.	виконано
2	Природно-кліматичні умови	до 20.02.2026 р.	виконано
3	Програма, методика і об'єкти дослідження	до 10.03.2026 р.	виконано
4	Рекреаційно-туристичний потенціал Українського Розточчя	до 01.04.2026 р.	виконано
5	Оформлення пояснювальної записки	до 10.04.2026 р.	виконано

Студент Кривута С. Ю.

Керівник роботи Мельничук С.П.
(підпис)

УДК 527.2: 640.4

Кривута, С. Ю. Екологічний туризм в регіоні Українського Розточчя: дипломна робота бакалавра із спеціальності 101 Екологія/ Софія Юріївна Кривута; науковий керівник Світлана Петрівна Мельничук – Львів: НЛТУ України, 2026.- 61с.

Табл. 7, рис. 9+іл., бібліогр.32 назв.

Анотація

Описано теоретичні засади розвитку екотуризму на прикордонних територіях, наведено опис екологічного туризму на теренах Українського Розточчя.

Встановлено проблеми і перспективи розвитку українсько-польської співпраці на Розточчі в галузі туризму. Запропоновано загальні перспективи розвитку екотуризму на Українському Розточчі.

Ключові слова: національний парк, туристично-рекреаційні ресурси, екологічна стежка, інфраструктура, заповідні території

UDC 527.2: 640.4

Kryvuta, S. Yu. Ecological tourism in the region of Ukrainian Roztochchya: bachelor's thesis in the specialty 101 Ecology / Sofia Yuriivna Kryvuta; scientific supervisor Svitlana Petrivna Melnychuk - Lviv: NLTU of Ukraine, 2026.- 61p.

Table. 7, fig. 9+ill., bibliography 32 titles.

Summary

A theoretical description of the promotion of ecotourism in the near-border areas is described, and ecological tourism is described on the terens of the Ukrainian Roztochch. Problems and prospects of the development of Ukrainian-Polish specialization in Roztochi in galuzi tourism have been fixed. Propagated by the prospect of developing ecotourism in the Ukrainian Roztochi.

Key words: national park, tourist and recreational resources, environmental stitch, infrastructure, reserve territory.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ПРИРОДНО- КЛІМАТИЧНІ УМОВИ	7
1.1 Клімат.....	7
1.2 Гідрологічна характеристика	8
1.3 Ґрунтові умови.....	9
1.4 Рослинний світ.....	11
1.5 Тваринний світ.....	11
1.6 Ландшафти.....	12
1.7 Історико-культурні та сакральні пам'ятки.....	14
РОЗДІЛ 2. ЛІТЕРАТУРНИЙ ОГЛЯД.....	15
2.1 Екологічний туризм як особливий вид туризму.....	15
2.2 Сучасний стан і перспективи розвитку екологічного туризму...	20
2.3 Міжнародна співпраця України у сфері екологічного туризму..	22
2.4 Розточчя як транскордонний регіон.....	25
РОЗДІЛ 3. ПРОГРАМА, МЕТОДИ ТА ОБ'ЄКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ... 	30
3.1 Програма робіт.....	30
3.2 Методи виконання робіт.....	30
3.3 Об'єкти дослідження.....	30
РОЗДІЛ 4. ОСНОВНА ЧАСТИНА. Екологічний туризм	
на теренах Українського Розточчя.....	31
4.1 Стан природно-заповідного фонду Розточчя.....	31
4.2 Найбільші об'єкти ПЗФ на території Українського Розточчя..	35
4.3 Екотуристичний потенціал Українського Розточчя.....	43
4.4 Загальні перспективи розвитку екотуризму на Розточчі.....	51
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59

Вступ

Екологічний туризм займає чільне місце серед популярних видів туризму в світі. Відмінність екологічного туризму від звичайного – в пріоритетах туристів. Він сприяє збереженню цілісності природного середовища, надходженню до місцевих бюджетів, є важливим чинником екологічного виховання та ефективним засобом попередження негативних наслідків від рекреаційного навантаження[1].

Розточчя, яке розташоване у транскордонному регіоні України і Польщі, має важливе екологічне значення не лише для двох сусідніх країн, але й для Центрально-Східної Європи, оскільки тут проходить частина Головного Європейського вододілу. Завдяки вдалому географічному розташуванню і багатим рекреаційним ресурсам, Українське Розточчя понад 100 років є основним центром відпочинку. Наявність великої кількості природоохоронних територій створює великі потенційні можливості для розвитку екологічних видів туризму, тому вивчення цих ресурсів з метою попередження негативних наслідків нині особливо актуальне[32].

Актуальність даної дипломної роботи полягає у характеристиці існуючого рекреаційно-туристичного потенціалу Українського Розточчя, розробці заходів покращення ефективності використання рекреаційних ресурсів, що підвищить кількість відвідувачів та збільшить надходження коштів за надання рекреаційних послуг.

Предмет досліджень – вивчення екотуризму на Українському Розточчі як однієї з найбільш вдалих форм гармонійного співіснування людини й природи у процесі туристично-рекреаційної діяльності, важливого чинника екологічного виховання та ефективного засоба попередження негативних наслідків від рекреаційного навантаження.

Об'єкт досліджень - рекреаційно-туристичні ресурси Українського Розточчя.

РОЗДІЛ 1. ПРИРОДНО- КЛІМАТИЧНІ УМОВИ

1.1 Клімат

Клімат території Українського Розточчя, формується під впливом атлантичних повітряних течій - із заходу та континентальних – зі сходу. Загалом клімат помірно вологий. Середньорічна кількість опадів складає 700-750 мм, а середньорічна температура - $+7,5^{\circ}\text{C}$. найбільше опадів випадає в червні-липні, а найменше – в січні-лютому. Найтепліший місяць року – липень ($+17,7^{\circ}\text{C}$), а найхолодніший – січень ($-4,2^{\circ}\text{C}$). [17].

Район характеризується відносно малою середньою річною хмарністю, яка досягає 61-64%. Найменша хмарність і відповідно найбільша кількість сонячних днів припадає на літо. Переважають вітри південно-західного і західного напрямків з середньою швидкістю 3-4 м/с. Сильні вітри (понад 15 м/с) найчастіше бувають в осінньо-зимовий період і супроводжуються значними опадами. В зимовий період на території парку встановлюється більш-менш стійкий сніговий покрив, тривалість снігового покриву коливається від 1,5 до 2,5 місяців. Тривалість вегетаційного періоду 195 днів. Середньорічна температура повітря $+7,5^{\circ}\text{C}$, мінімальна -34°C . Пізні весняні заморозки можливі до 15 квітня, а ранні з 25 вересня. Середньорічна кількість опадів 750 мм. За час вегетаційного періоду випадає 65 % опадів.

Середня глибина замерзання ґрунту 25 см, максимальна 75 см. Постійний сніговий покрив встановлюється з 3-ої декади листопада. Сніг тане з другої декади березня. Вітри переважають південно-східного і західного напрямків. Переважаючі типи ґрунтів: дерново-підзолисті, сірі та темно-сірі, різної ступені опідзолення. [17].

Із кліматичних факторів, які негативно впливають на ріст і розвиток деревної рослинності, слід відмітити наступні: пізні заморозки, часті відлиги в зимовий період, сніголами (табл. 1.2). [17].

В цілому, клімат сприятливий для успішного зростання цінних деревних і чагарникових рослин: дуба, бука, сосни, модрина, ялини, ясена, липи, берези, ліщини, бруслини, глоду, малини, калини та інше. [17].

Таблиця 1.2

Кліматичні показники

1. Температура повітря:	
середньорічна	7,5 °С
абсолютна максимальна	34,1 °С
абсолютна мінімальна	- 29,6 °С
2. Річна кількість опадів	644 мм
3. Тривалість вентиляційного періоду	205 днів
4. Останні заморозки навесні	20 травня
5. Перші заморозки восени	17 вересня
6. Середня дата замерзання рік	10 грудня
7. Середня дата початку повені	25 квітня
8. Сніговий покрив:	3-50 см
9. Глибина промерзання ґрунту	32 см
10. Напрямок та швидкість переважаючих вітрів:	
зима	Пд-3х (40 м/с)
весна	Пд-3х Пн 3х (4,1 м/с)
літо	Пн-3х (3,1 м/с)
осінь	Пд-3х і Пн-3х (3,8 м/с)
11. Відносна вологість повітря	61,1 %.

1.2 Гідрологічна характеристика

Розточчя - Головний Європейський вододіл, що розділяє річки Чорного (басейн Дністра - рр.Верещиця, Добростанка) і Балтійського морів (басейн Зх.Бугу - рр.Рата, Біла і Свиня; басейн Сяну - Шкпо, Завадівка і Любачівка). Територія пронизана численними джерелами витоків, що дають початок струмкам та малим річкам, ширина яких змінюється від 5 до 15 метрів. Долини більшості річок широкі, заплави заболочені, течії повільні. Багато з

сучасних долин в минулому слугували для сходу на південь талих льодовикових вод. [32].

Крім річок на території Розточчя є багато озер природного та штучного походження, тільки на р. Верещиці налічується 84 руслові ставки з дамбами. Між с. Ставки та смт. Івано-Франкове долина Верещиці являє собою заболочену котловину південну частину якої займає одне з найбільших озер Львівщини - Янівський став, а північну - найбільший болотний масив «Розточчя» - урочище Заливки. [32].

Унікальні особливості Розточчя доповнюються поширенням на його території різноманітних типів підземних вод: сульфідні, мінеральні, лікувально-столові та столово-мінеральні без специфічних компонентів і властивостей. Фільтруючись через верхні шари літотамнієвого вапняку з кристалами гіпсу, води збагачуються сірчаними сполуками і виходять в районі Шкла і Немирова у вигляді мінеральних джерел типу «Нафтуса». [32].

1.3 Ґрунтові умови

На території національного парку спостерігається досить значна різноманітність ґрунтового покриву в залежності від материнських порід, характеру рослинності, орографічної будови місцевості та інших факторів, що впливають на ґрунтоутворчий процес. Найбільше поширені слабодернові, середньодернові та глибиннодерново-слабоопідзолені пісчані ґрунти на четвертинних та третинних пісках. На глинистих породах сформувалися слабодерново-слабоопідзолені глинисто-пісчані ґрунти, підстелені елювієм вапняків. У пониженнях поширені торфувато-глеєві ґрунти на алювіальних відкладах. Ґрунти дернового типу поширені на слабохвилястих розчленованих височинах, понижених рівнинах, нижньотерасових рівнях і представлені дерновим, лучними опідзоленими і не опідзоленими глеєвими і глеюватими відмінами. Це переважно важкі і середні суглинки і супіски. Вони сформувалися на алювіальних і делювіальних суглинках і супісках. [32].

Болотні ґрунти поширені на заплавах рік, а також в котловино-подібних пониженнях рельєфу і представлені торфо-болотними, болотними і торф'яними відмінами. Вони сформувалися в умовах постійного перезволоження на слабодренуваних формах рельєфу. Рівні ґрунтових вод залягають високо (0,2-0,5м), через те увесь їх профіль має ознаки оглеєння. Болотні ґрунти найпоширеніші у Придкарпатті і Малому Поліссі, де вони відображені торфовищами низинними. [32].

Геологія та геоморфологія

Вивітрювання карбонатних порід, розчинення і вилуговування продуктів руйнування зумовило еволюцію дерново-карбонатних ґрунтів Розточчя. Еволюційний ряд ґрунтів такий: дерново-карбонатні типові слабодренувані середньодренувані ґрунти. Останні за показниками фізичних і фізико-хімічних властивостей наближаються до відповідних показників дерново-підзолистих ґрунтів. Це вказує на те, що наступною стадією їхньої еволюції є формування дерново-підзолистих ґрунтів, підстелених щільними карбонатними породами.

Серед техногенних чинників, що погіршують протиерозійну стійкість земель є їх господарське використання, недотримання ґрунтозахисних заходів та технології обробітку ґрунту. Особливо піддатливими до водної ерозії є землі, зайняті просапними культурами. [32].

Гідрологія

1.4 Рослинний світ

Рослинний світ Українського Розточчя представлений сосново-буковими та сосново-дубово-буковими деревостанами. Ліси Розточчя — мішані (бук, ялиця, дуб), на піщаних масивах соснові бори. Ліс становить 40 %, орна земля 30 % всієї площі. Тут проходять межі суцільного поширення ялиці, смереки, бука й модрина. [18,32].

Флора "Розточчя" налічує 1097 видів судинних рослин, 212 — мохоподібних, 65 — лишайників, 20 — синьозелених водоростей, 423 види грибів. У флорі Українського Розточчя у різні часи виявлено 88 видів судинних рослин, занесених до Червоної книги України, 57 видів до Червоної книги Польщі, 140 видів підлягають цілковитій охороні на території Польщі, 2 види рослин, занесених до Європейського Червоного списку тварин і рослин, 13 видів, занесених до Бернської конвенції. 228 видів потребують контролю за станом популяцій. [18, 32].

У трав'яному ярусі Розточчя можна зустріти багаторядник шипуватий, апозеріс смердючий, аспленій волосовидний. Поєднання трьох флористичних областей зумовило великий асортимент різноманітних рослин: білу фіалку, сіру вільху, білу ялицю, багно болотне, мирзолисту вербу та болотяну журавлину. У затінених місцях на скелях зростають гірські види: *Neckera webbiana*, *Orthotrichum anomalum* Hedw., *Preissia quadrata* (Scop.) Nees., більшість з яких є рідкісними на рівнині. [18, 32].

Весь комплекс характерних видів Українського Розточчя свідчить про добре збережене флористичне ядро та високу репрезентативність цієї території. [18].

1.5 Тваринний світ

Найбільш багатою є фауна птахів, що становить 71 % від загальної кількості поширених тут видів хребетних тварин, з них птахів, які занесені до Червоної книги, близько 70 % .

Серед птахів переважають горобцеподібні, які становлять близько 41 % від загальної кількості всіх виявлених на Розточчі видів птахів.

Серед ссавців домінують гризуни Muriformes (35 % від загальної кількості ссавців регіону) та хижаки Caniformes (24 %). Дрібні комахоїдні ссавці (Soriciformes) становлять близько 13 % від загального складу виявлених ссавців. [32].

Тут можна побачити представників усіх класів хребетних. Іхтіофауна налічує 16 видів риб, фауна земноводних - 11, плазунів - 6, птахів - 169, ссавців - 43 види. Із хвостатих земноводних у водоймах нерідко можна зустріти тритонів - звичайного і гребінчастого, а з безхвостих - жаб ставкову та озерну, кумку червоночереву, в період нересту жаб - гостроморду і трав'яну та ропуху сіру. В лісах і на чагарникових луках досить численною є квакша звичайна. З інших видів особливо часто трапляються ящірки прудка й живородна, вуж і гадюка звичайна, зрідка веретільниця ламка та мідянка.

У заповіднику мешкає 43 види ссавців. З рідкісних видів тварин, занесених до Червоної книги України, у заповіднику зустрічаються 18 видів: видра річкова, горностаї, кутора мала, європейський широковух, борсук, лелека чорний, зміїд, орлан-білохвіст, сичик-горобець, мідянка, полоз лісовий, дозорець імператор, махаон і ін. [32].

1.6 Ландшафти

В межах Українського Розточчя виділяють 5 типів ландшафтів: Равський, Верхньовежицький, Янівський, Дубровицький та Домажирський. [32].

Равський ландшафт (площа — 138,8 кв. км в межах України) є дуже перетвореним ерозією (зденудованим). Окремі вододіли мають характер останців. Більшість площі займають місцевості середнього висотного рівня, сформовані в корінних і перевідкладених пісках. Долини потоків добре вироблені, розгалужені. Значні площі зайняті сільсько-господарськими угіддями.

Дубровицький ландшафт (площа – 252 кв. км) типового горбогірного характеру. Тут розташовані найвищі точки Розточчя: гора Булава – 397 м, Середній Горб, Ділова і ще біля 20 плосковерхих піднять з абсолютними висотами, біля 390 метрів. Багато також тих вододілів, що формують структурну ступінь висотою біля 370 м. Відносні висоти досягають 70-120 м. Яркова сітка густа, а схили круті (15-20) і дуже круті (до 50 град). Наявність плаща лесовидних суглинків привела до переважання сірих лісових ґрунтів. Територія ландшафту найменш доступна для сільськогосподарського освоєння, а тому майже повністю покрита буковими та грабово-буковими лісами [32].

Верхньоверешицький ландшафт (площа — 172,2 кв. км) має риси перехідні між Равським і Дубровицьким. Найбільшу площу тут займають місцевості середнього рівня, сформовані в корінних пісках та перевідкладених супісках водно-льодовикового походження. Більшість площі ландшафту заліснена.

Янівський ландшафт займає південно-західну частину Розточчя. Вирізняється відсутністю лесовидних суглинків і повсюдним поширенням корінних пісків, через що всі форми рельєфу набули м'якого характеру, а яркова система — меншої розгалуженості. Характерними є витягнуті останцеві гряди. Значні площі займають днища річкових долин, що іноді мають котловиноподібні розширення. Зустрічаються тут і унікальні природні територіальні комплекси, що сформувались на моренних відкладах. Майже всю площу ландшафту покривають соснові ліси. [32].

Домажирський ландшафт сформувався на південній окраїні Розточчя і виділяється нами через значну трансформованість. Він практично втратив горбогірний характер. Залишилися тут окремі останцеві горби і гряди. В структурі переважають елементи широтного простягання. Основну площу займають пологі спадистосхилі розчленовані гряди з сірими лісовими ґрунтами, переважно розораними. Значну площу займають днища річок з котловинними розширеннями, зайняті ставками та луками і пасовищами на

лучних і лучно-болотних ґрунтах. Останні риси наближають описуваний ландшафт до опільської групи [13].

1.7 Історико-культурні та сакральні пам'ятки

Здавна розтоцький край славиться народними промислами – різьбою по дереву, гончарством, виробами з гутного скла і бісеру, яворівською писанкою та вишиванкою. У населених пунктах знаходяться зразки сакральної архітектури, як Василіанський монастир Св.Миколая у Крехові (XVII- XVIIIст.), Троїцький костел з дзвіницею (1614 р.) з похованнями матері останнього польського короля Станіслава Августа та церква

Вознесіння Господнього (1831 р.) у смт.Івано-Франкове, Успенська церква (1739 р.) у с.Лелехівка, печера на Страдецькій горі та церква Успення

Пресвятої Богородиці (XVIII ст.) у с.Страдч, руїни церкви Св.Михайла у колишньому селі Вишенька Велика на території полігону тощо.

Реконструйований у 90-х роках Святомиколаївський Крехівський монастир є найвідомішим туристичним об'єктом на Українському Розточчі. Посилюють атракційність території скельний монастир (скала Тимоша) та Святе джерело з капличкою Божої Матері, що знаходяться на маршруті „Крехівські святині” поблизу монастиря. Другим за значенням історико-культурним об'єктом виступає Страдчанська гора – одна з релігійних святинь Галичини. [32].

РОЗДІЛ 2. ЛІТЕРАТУРНИЙ ОГЛЯД

Теоретичні засади розвитку екотуризму

2.1 Екологічний туризм як особливий вид туризму

Екологічний туризм – це подорожування у відносно неспотворені чи незабруднені області з унікальними природними об'єктами для захоплення ними та насолоди пейзажами, рослинами та тваринами, які живуть у природних умовах, а також будь-якими культурними проявами у цих областях. Також він включає вивчення природного та культурного навколишнього середовища та служить для покращення обстановки у цьому середовищі [28].

Екологічний туризм (англ. ecotour, ecotourism) – порівняно нове поняття в туристичній діяльності. Основна причина виникнення екологічного туризму знаходиться у невідрегульованості відносин у системі «суспільство-природа», або в туристичній інтерпретації – «туризм-екологія». Саме орієнтацією на екологічну складову можна пояснити підвищену увагу в останні роки до відвідування місць з незмінним або мало зміненим природним середовищем.

Екологічний туризм з його величезними рекреаційними і пізнавальними можливостями покликаний сформувати суспільну свідомість щодо охорони та раціонального використання природних багатств, донести до людей нагальність і важливість питань захисту навколишнього середовища. У багатьох країнах екологічний туризм стає невід'ємною частиною всіх видів туризму, інтегрує їх у загальний процес, а завдяки своєму освітньому потенціалу є чи не єдиним регулятивним та формуючим поведінку важелем управління урбанізаційними процесами, раціонального природокористування та охорони природи [11].

Початком формування концепції екотуризму вважають 80-ті роки ХХ століття, коли вперше з'явилися дослідження на цю тему. За даними

Всесвітньої туристичної організації [11] термін «екотуризм» активно використовується в індустрії туризму вже понад 10 років. Як відзначає велика кількість дослідників, поняття «екотуризм» довгий час мало невизначені межі й досі лишається дискусійним (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Визначення терміну «екотуризм»

№ п/п	Джерело (автор), рік	Визначення
1.	Г. Міллер, 1978.	Життєздатний туризм, чутливий до навколишнього середовища, що включає вивчення природного і культурного навколишнього середовища і має на меті поліпшення стану в цьому середовищі.
2.	Міжнародна організація екотуризму (TIES), 1990.	Екотуризм – відповідальна подорож у природні зони, області, що зберігає навколишнє середовище і підтримує добробут місцевих мешканців.
3.	Marcus L. Endicott, 1997.	Екотуризм – подорожі з низьким антропогенним впливом на навколишнє середовище або тури до природи.
4.	Консультативна рада Канади з навколишнього середовища, 1999.	Екотуризм – вид туризму, пов'язаний із пізнанням природи та спрямований на зберігання екосистем при повазі інтересів місцевого населення.
5.	О.О.Любіцева, К. Стащук, 2002.	Екологічний туризм – це напрямок туризму, оснований на максимізації використання природно-рекреаційних благ та ресурсів і спрямований на еколого-просвітницьку рекреаційну діяльність.
6.	В.В. Храбовченко 2003.	Екотуризм – вид туризму, що ґрунтується на туристському попиті, пов'язаний із туристськими потребами в пізнанні природи і внесенні внеску в збереження екосистем при повазі інтересів місцевого населення.
7.	О.Ю. Дмитрук, С.В. Дмитрук, 2009.	Екотуризм – це інтегруючий напрямок у туристській діяльності. Екологічним туризмом може бути будь-який вид туризму, що реалізується в умовах активного перебування людини в природному середовищі з використанням його рекреаційних, пізнавальних та інших можливостей, а й з урахуванням можливості їх відновлення, зберігання і

		відтворення як на споглядальному, так і на практичному рівні.
--	--	---

Узагальнюючи всі вище наведені визначення, можна виділити три основні складові екотуризму – екоосвітню, природоохоронну та етнотолерантну.

Екоосвітня складова передбачає наявність в екологічному турі елементів екологічної освіти та просвіти (пізнання природи, отримання туристами нових знань, навичок та вмінь не просто поведінки у природі, а спілкування з нею).

Природоохоронна складова реалізується у відповідній природозберігаючій поведінку групи на маршруті, застосування спеціальних еколого-туристських технологій мінімізації впливу на природне середовище, а також участь туристів та туроператорів у програмах та заходах із захисту навколишнього середовища.

Етнотолерантна (її ще можна назвати етноекологічною) виявляється у повазі інтересів місцевих жителів. Це перш за все шанобливе ставлення до місцевого населення, збереження традиційних систем природокористування, повага та дотримання місцевих законів і звичаїв, а також внесок туризму в соціально-економічний розвиток даної території.

При відсутності хоча б однієї з цих складових екотуризм неможливий у принципі.

Стан із змістовним наповненням терміну «Екологічний туризм» ускладнюється використанням великої кількості споріднених та схожих за змістом термінів, таких як: «природний туризм», «м'який туризм», «зелений туризм», «відповідальний туризм», «агротуризм» тощо. Необхідно також відзначити, що заплутаність та неоднозначність терміну не дозволяє отримати точні статистичні дані про розвиток екотуризму. Тому експерти ВТО в підрахунку прибуттів і надходжень від різних видів туризму використовують поняття «туризм, орієнтований на природні туристські ресурси», або «природний туризм» (nature based tourism), куди відносять і екотуризм [29].

Однією з причин такого стану В. Храбовченко аргументовано вважає першопочаткове використання терміну маркетингологами для впливу на туристів, орієнтованих на природу, її захист і активний відпочинок (outdoor). Насправді таких туроператорів у більшості випадків мало турбувала охорона навколишнього середовища. Тому ідеї екотуризму довгий час викликали і викликають певні дискусії. На практиці під брендом «Екотуризму» активно реалізуються програми активного туризму (спортивно-оздоровчого, пригодницького, екстремального тощо).

Та необхідно зазначити, що внаслідок плутанини у поняттях, багато провідних турфірм відмовилися від використання терміну, тому що він розуміється різноманітними групами споживачів по-різному. У зв'язку з цим, висновок міжнародного товариства екотуризму (TIES) є таким, що ніколи не буде чіткого розмежування між туризмом та екотуризмом.

Екологічне законодавство України – це ціла система нормативно-правових актів, що містять еколого-правові норми, які здатні регулювати екологічні правовідносини, що виникають у галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки. Основою нормативно-правової бази у сфері розвитку екологічного туризму є:

- Конституція України (ст.13, 66);
- Закон «Про охорону навколишнього середовища» (1991 р.);
- Закон «Про природно-заповідний фонд України» (1992 р.);
- Червона книга України (з 1976 р.).

Закон України «Про заповідний фонд України» – основний правовий акт, що визначає основи всієї діяльності державних природних заповідників, у числі задач, покладених на заповідники, поряд з охоронною і науковою діяльністю передбачається і ведення заповідниками також еколого-просвітницької роботи з населенням.

Одним з видів використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ) України відповідно до ст. 9 Закону України

«Про природно-заповідний фонд України» при умові дотримання природоохоронного режиму, встановленого цим Законом та іншими актами чинного законодавства України, є використання їх в оздоровчих та інших рекреаційних цілях [1].

Туристична діяльність на територіях національних природних парків організовується відповідно до їх функціонального зонування спеціальними структурними підрозділами адміністрацій НПП України, іншими підприємствами, установами та організаціями на підставі укладених угод «Про рекреаційну діяльність» з цими адміністраціями, а також власниками чи користувачами природно-заповідних об'єктів, що беруть на себе відповідальність за їх охорону та збереження [32].

Необхідно мати на увазі, що державні природні заповідники мають статус установ, тобто відносяться до некомерційних організацій. Заповідники, як некомерційні організації, можуть здійснювати підприємницьку діяльність, але настільки, наскільки це служить досягненню цілей, заради яких вони створені, і відповідні цим цілям.

Зокрема, Положенням про державні природні заповідники для реалізації поставленої перед ними задач екологічної освіти населення допускається організація і пристрій на їхніх територіях екскурсійних екологічних маршрутів, а також розміщення музеїв природних заповідників, у тому числі з експозицією під відкритим небом.

Важливу роль у справі розвитку еколого-просвітницької діяльності в державних природних заповідниках відіграють рекомендації з організації і ведення еколого-просвітницької діяльності в державних природних заповідниках. Екскурсійно-туристична діяльність заповідників має винятково пізнавальну спрямованість, відвідування територій заповідників у спортивній і іншій розважальних цілях (включаючи «пригодницький» туризм) не здійснюється. У необхідних випадках виключення з цього правила встановлюються з дозволу Держкомекології України [13].

2.2 Сучасний стан і перспективи розвитку екологічного туризму

Розвиток туристичної галузі в Україні необхідно розглядати як одну із вагомих складових розвитку економіки держави.

За значенням екологічний туризм більше національний ніж міжнародний і за характером організації це, безумовно, плановий, організований, груповий туризм, за віком туристів він характеризується різновіковою насиченістю (дитячий, молодіжний, для дорослих), що сприяє розвитку даного сектору туризму в цілому, за продовженістю його можна розглядати і як короткочасний, і як довготривалий. За інтенсивністю - швидше сезонний, але в однаковій мірі може бути літнім, зимовим і міжсезонним залежно від кожного окремого об'єкта відвідування. І в залежності від засобів руху – комбінований при найбільшій частці пішохідної складової [27].

Теоретично екологічний туризм можна організовувати скрізь, де наявні природні і антропогенні об'єкти, що являють собою пізнавальний і виховний інтерес. Однак туристів приваблюють здебільшого ті території, де природне середовище порівняно мало змінене діяльністю людини, де наявні рідкісні і унікальні природні об'єкти [16].

Україна багата на різноманітні природні туристичні ресурси, що є важливою передумовою розвитку екологічного туризму. Це кліматичні, біологічні, гідрологічні, ландшафтні ресурси, джерела мінеральних вод, лікувальні грязі та ін.

Наявність водних об'єктів є сприятливим фактором для організації будь-яких форм рекреації, однак для окремих видів екологічного туризму (водний туризм, дайвінг) водні ресурси є необхідною умовою розвитку. Україна має значні запаси водних та бальнеологічних ресурсів. Майже 750 км³ узбережжя Чорного та Азовського морів придатні для використання в туристично-рекреаційних цілях. Величезна кількість постійних водотоків (близько 71 тис.), озер (більше 3 тис.) і ставків, збільшує атрактивність українських ландшафтів.

Особливо важливою для розвитку природничо-наукового, сільського (зеленого) та екотуризму є наявність різноманітних біологічних ресурсів. Так, флора України налічує більше 4,5 тис. видів судинних рослин, з них не менш як 1 тисячі видів притаманна фармакологічна активність (застосовуються як в офіційній, так і в народній медицині). Найбільша видова кількість лікарських рослин зосереджена в зоні мішаних лісів, Лісостепу та Українських Карпатах.

Важливим природним туристичним ресурсом нашої країни є її ліси. Загальна площа лісового фонду України становить 10 млн. га (15% усієї території країни). Найбільша лісистість спостерігається на Поліссі і в Карпатах, менша – в Кримських горах. Основними лісоутворювальними породами є сосна, смерека, дуб, граб, бук. На хвойні породи, відомі своїми лікувально-оздоровчими фітонцидними властивостями, припадає 54% загального запасу деревини. Основними районами поширення хвойних порід є Полісся (сосна) та Карпати (смерека, ялиця).

Предметом постійної зацікавленості для людей, які займаються екотуризмом та науковим туризмом є види-ендеміки. Найвищим ендемізмом флори і фауни характеризуються Кримські гори, Карпати, Подільська височина. Фауна України має набагато менше специфічних видів. Найвищий ендемізм серед тварин притаманний комахам та молюскам. Майже всі ендемічні види рослин і тварин занесені до Червоної книги України.

Одним із найголовніших об'єктів екотуризму є природоохоронні території. В цьому плані необхідно розглядати природно-заповідний фонд України як потенційну базу екологічного туризму, а саме такі відносно нові форми природно-заповідних територій як національні і регіональні ландшафтні парки [1].

Україна в цьому плані представлена 48-а національними природними парками загальною площею 1221804,6214 га, які розміщені нерівномірно її територією. Чотирнадцять із сорока восьми існуючих національних

природних парків розташовані в Львівській, Закарпатській, Івано-Франківській і Чернівецькій областях, тобто в Карпатському регіоні.

Слід зауважити, що саме Карпатський регіон є одним із центрів курортно-лікувального туризму в Україні, в якому розташовані такі відомі курорти як Трускавець, Моршин, Немирів Львівської області; Яремча Івано-Франківської; Свалява, Поляна, Солотвино Закарпатської областей.

Компактне розташування такої кількості курортно-лікувальних закладів, національних і регіональних парків сприяє розвитку екологічного туризму в цьому регіоні.

Екологічний туризм вирішує проблему зайнятості великої кількості туристів, що перебувають в санаторно-лікувальних закладах, пропонуючи рекреантам здебільшого короткочасні (до 1-го дня) подорожі за різноманітними маршрутами в Українських Карпатах. В даних адміністративних центрах це є однією із основних статей доходів місцевих туристичних фірм. Але в зв'язку з досить великими площами деяких національних і регіональних парків даного регіону (Карпатський НПП– 50 303 га, НПП «Синевир» – 40 400 га), що ускладнює контроль за ними, туристичні маршрути не завжди відповідають режиму їхньої охорони. Тому даний вид туристичної діяльності повинен проводитися під контролем фахівців по спеціально розроблених маршрутах – екологічних стежках, які, як правило, починаються в зонах стаціонарної рекреації і проходять зонами регульованої рекреації парків.

2.3 Міжнародна співпраця України у сфері екологічного туризму

Концепція екологічного туризму спрямована на вирішення протиріч між задоволенням туристичного попиту і раціональним використанням туристичних ресурсів. Її основною ідеєю є гармонізація стосунків людини з навколишнім природним середовищем, турбота про збереження довкілля, що використовується в туристичних цілях, та підвищення екологічної свідомості суспільства. В широкому трактуванні під екотуризмом розуміють такі види

туризму, які не приносять шкоди довкіллю і сприяють гармонійному розвитку туристичних регіонів. В більш вузькому – це подорожі, в яких основним мотивом виступає пізнання відносно недоторканої «дикої» природи.

Одним із найважливіших об'єктів екотуризму у всьому світі є природоохоронні території. Вони мають для цього всі можливості, а саме: відносно недоторкану природу, наявну інфраструктуру і кваліфіковані кадри. На сьогодні Україна представлена 4 біосферними, 19 природними заповідниками та 48 національними природними парками. Більшість із них – справжні перлини дикої природи. Рекреаційно-туристичну діяльність можуть здійснювати різні види природоохоронних територій, однак серед них особлива роль належить міжнародним біосферним резерватам, що створюються під егідою ЮНЕСКО і об'єднують прикордонні території кількох країн. Новизна біосферних резерватів полягає в узгодженні розбіжностей між екологічними вимогами збереження біорізноманіття з одного боку, та економічними вимогами для збереження сталого розвитку регіону – з другого. Такі об'єкти сприяють спільному вирішенню екологічних проблем у прикордонні, культурному спілкуванню народів, які тут проживають [19].

Прикордонні області України (Львівська та Волинська), які прилягають до Польщі, та прилеглі до України польські воєводства (Люблінське й Передкарпатське) вирізняються геополітичним розташуванням, сприятливими природними умовами, ресурсним, економічним, культурним, науковим потенціалом тощо. Це дає широкі можливості для ефективного транскордонного співробітництва у галузі туризму між цими регіонами [12].

У рамках українсько-польського співробітництва на прикордонних територіях особлива увага зосереджена на питаннях розвитку сільського та екологічного туризму. В українсько-польській прикордонній зоні, протяжність якої становить понад 400 км, найбільш привабливими з екотуристичної точки зору є регіони Карпат, Розточчя та Полісся. Вони характеризуються оригінальними природними і слабо окультуреними

ландшафтами, високим біорізноманіттям, значними рекреаційними та туристичними ресурсами і мають вагоме соціально-економічне значення.

Завдяки своїм природним багатствам, Україна у розвитку екологічного туризму співпрацює у складі біосферного резервату «Розточчя» (із Польщею); біосферного резервату «Західне Полісся» (із Польщею та Республікою Білорусь); біосферного резервату «Східні Карпати» (із Польщею та Словаччиною).

Міжнародний біосферний резерват «Розточчя». Пропонується створення біосферного резервату на гряді Розточчя, яка перетинає державний кордон України і Польщі і продовжується від Львова в північно-західному напрямку до польського містечка Краснік (рис. 2.3).

Рис. 2.1 Мапа проєктованого Міжнародного біосферного резервату «Розточчя»

Загальна територія резервату складатиме понад 140 тис. га. З польської сторони у склад резервату увійдуть Розточанський парк народів, парки крайобразові (Щебжечинський, Південно-Розточанський, Краснобродський, Пуца Сольська) та 18 природних резервацій.

Українська частина біосферного резервату «Розточчя» вже створена і дещо відрізняється від інших. Вона не є цілісною природоохоронною територією, а складає територіальний комплекс, який охоплює п'ять об'єктів природно-заповідного фонду. В її склад увійшли: природний заповідник «Розточчя» (площа 2084,5 га), Яворівський національний природний парк (площа 7108 га), регіональний ландшафтний парк «Равське Розточчя» (площа 19103 га), орнітологічний заказник «Янівські чаплі» (площа 16 га), заповідне урочище «Немирів» (площа 276 га) та землі зони співробітництва (площа 45828 га), що не належать до природно-заповідного фонду України. Загальна площа біосферного резервату «Розточчя» складає 74416 га. В структурі резервату передбачено зонування на заповідне ядро, яке становить 3314,6 га, буферну зону – площею 10874,2 га і транзитну зону, яка складає 60227,2 га.

2.4 Розточчя як транскордонний регіон

Транскордонний регіон – це наявність щонайменше двох територій різних країн, що мають спільний державний кордон, між якими встановились тісні виробничі і соціально-економічні зв'язки. Про об'єктивний процес формування транскордонного регіону свідчить рівень розвитку різного роду зв'язків (виробничих, соціально-економічних тощо), які здійснюються між двома територіями різних країн, що мають спільний державний кордон. Без наявності таких зв'язків не може формуватись транскордонний регіон.

Транскордонний регіон Розточчя на українсько-польському пограниччі характеризується атракційними природними об'єктами. Унікальність природи височини, історії її заселення і природокористування зумовила розроблення проектів створення транскордонної природоохоронної території та формування міждержавного біосферного резервату «Розточчя» [32].

Специфіка природи української частини височини полягає у: розташуванні на Головному Європейському вододілі, контрастності та різноманітності структурно-денудаційного рельєфу, значній потужності неогенових піщано-вапнякових відкладів та специфічному поєднанні лісової,

лучно-болотної, водної і лучно-степової рослинності, а також наявності рідкісних представників флори і фауни, характерних для Полісся, Поділля і Карпат. Унікальність природи регіону зумовила високий ступінь його заповідності (26 %) та наявність різноманітних заповідних територій.

Розточчя вирізняється серед височин Західної України широким спектром природних атракцій. Природодослідники кінця XIX – початку XX ст. відносили до найцікавіших природних об'єктів регіону: джерело-гейзер «Парашка», Страдчанську печеру, торфовище над Янівським ставом, урочища Королева гора і Ярина біля Янова, окремі віковічні дерева й алеї у Крехові, Старичах, Фійні, Верещиці, на горі Гарай біля Жовкви, парки курортів Немирів і Шкло та найвідоміші парки Львова – Стрийський і Високий Замок. Розмаїта природна спадщина Розточчя є передумовою для розвитку природно-пізнавального туризму, зокрема екологічного; є сприятливі умови для формування транскордонних польсько-українських маршрутів пішого та велосипедного туризму і зеленого туризму [4].

Розточчя (пол. Roztocze) – це унікальний у фізико-географічному відношенні район, розташований на головному європейському вододілі у межах території України і Польщі. Являє собою звужене горбисте пасмо довжиною 180 км, завширшки 15 – 20 км, і до 400 м заввишки, яке простягається у напрямі зі Львова на південному-сході до Томашова, Щебрешина і Красніка (Польща) (рис. 2.4). На північному заході воно з'єднується з Холмською і Люблінською височинами.

Регіон можна поділити на дві близькі за розмірами частини: північно-західну (Західне Розточчя) і південно-східну (Південне Розточчя). Власне між цими ділянками Розточчя спостерігаються істотні відмінності у геологічній будові височини, в морфології земної поверхні та ґрунтово-рослинному і зоологічному компонентах ландшафтів.

За особливостями рельєфу у складі Розточчя виділяють шість геоморфологічних районів: у польській частині – Горайське, Щебжешинське і Томашівське, в українській частині – Янівське і Львівське; ще один район –

Равське Розточчя – є трансграничним.

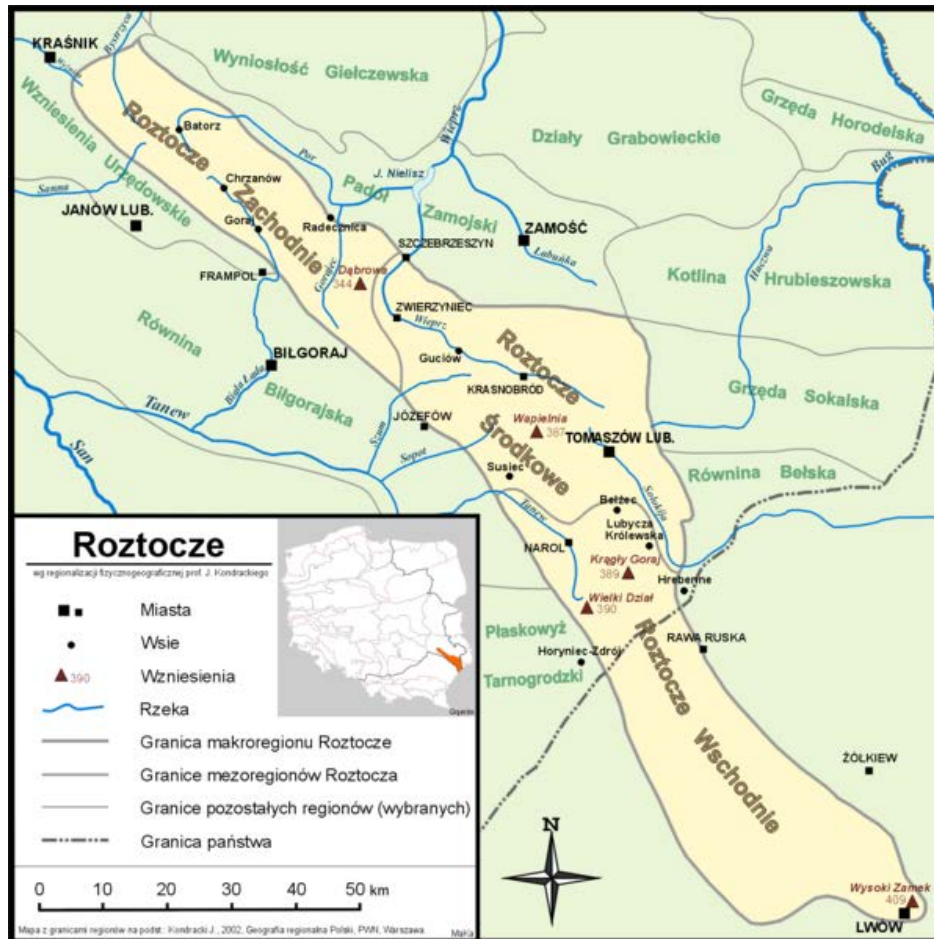

Рис. 2.2 Розташування регіону Розточчя

В Польщі його довжина Розточанського пасма становить 110 км. З огляду на геологічну будову Розточчя ділиться на три регіони Західне, Середнє та Східне Розточчя. Розточчя утворилося зі скель крейдового періоду, на яких посадилися утворені з рослинності і морських тварин вапняки. В результаті пізнішого діяння внутрішніх сил земної кори, якими винесене пасмо Розточчя, утворилися численні тектонічні тріщини. Перепливаючими через них водами ріки Танви, Оленя та Сопоту утворені мальовничі водоспади, що називаються шумами. Найгарніші з них можна побачити в заповідниках Шум, Чортове поле і На Танві в Середньому Розточчі. Саме в цій частині Розточчя збереглися крейдянні платоподібні підняття з вапняними чапами так звані «остянці».

Глибокі яри знаходяться в околицях Щєбжешина, в заповіднику Пекелко. На узбіччях і вершинах росте карпатська бучина і рідкісна

рослинність. В краєвиді Східного Розточчя наявні вкриті лісами останці. Найвищими з них є Круглий Горай і Великий Розділ, висотою понад 390 м. над рівнем моря. На цій частині Розточчя створено Південнорозточанський природний парк та резервати природи. Особливістю неживої природи є закам'янілі дерева Седлісках, Диявольський камінь неподалік від Верхрати та Святиня Сонця в Новинах Горинецьких – кам'яні брили, що славляться легендами [5].

Різноманітність та багатство рослинності Розточчя утворилося в результаті кліматичних змін. Можна зустріти види північних, сибірських, гірських, степових, атлантичних та середземноморських рослин. В лісах живуть сарни, олені та дикі кабани. Серед птахів зустрічаються підорлик малий, чорний лелека та інші.

Розточчя славиться також пам'ятками старовинної архітектури. Відвідувачі приїжджають в Замость – перлину ренесансу та міста Світової Спащини Культури. Замость була колись фортецею і столицею Ординації Замоївських – з історією якої пов'язана більшість території Розточчя. Ренесансове будівництво Розточчя це кам'яні будинки і костел в Щебжешині, костел в Турбіні зроблені в готичному стилі. Найцікавіші барокові споруди знаходяться в Красноброді, Гораю, Звезжинцю, Радечніці та Гориньці, крім того костел з модриноного дерева в Томашові-Любельському. В прикордонних населених пунктах часто зустрічаються старовинні церкви. Найгарнішими вважаються дерев'яні церкви в Радружу і Гребенному.

Найбільша частина Східного Розточчя простягається на Україні на території від Львова до польського кордону, довжина її 75 км. це вузьке горбогірне пасмо шириною 15-40 км. Абсолютна висота вершинної поверхні височини на території України закономірно зростає у південно-східному напрямку, досягаючи максимальних значень (390-400 м) на Львівському Розточчі. Найвищими пунктами Львівського Розточчя є Чортова скеля (409 м) поблизу м. Винники. Мінімальні абсолютні висоти (230-240 м) приурочені до прикордової частини височини на її межі з Малим Поліссям.

Розточчя відіграє роль екологічного коридору і, будучи порівняно слабо освоєним регіоном, сприяє міграції рослин і тварин. Завдяки цьому, тут зростають подільські степові, гірсько-карпатські та північні бореальні види флори. Останні є реліктами льодовикових епох. Водночас, Розточчя є важливим природним пограничним регіоном. У межах височини перекриваються ареали більшості основних євроазійських видів дерев і чагарників. Територією височини проходять межі ареалів багатьох видів [23].

На порівняно невеликій за площею розточській ділянці Волино-Поділля спостерігаємо істотно відмінні природні середовища: чисті букові ліси карпатського типу, ксеротермічні луки зі степовими видами подільського типу, а також торфoviща з тундровою рослинністю.

Мальовничі ландшафти, численні озера, унікальна природа стали основою створення Природного заповідника «Розточчя», Яворівського національного природного парку, Регіональних ландшафтних парків «Равське Розточчя» та «Знесіння».

Найбільшим містом Розточчя є Львів, який щорічно відвідують сотні тисяч туристів. Містом чудової архітектури є Жовква, яка розташована на краю Розточчя. Це місто було засноване Станіславом Жовківським, та збудоване італійськими архітекторами на вподобу Замостя [4].

РОЗДІЛ 3. ПРОГРАМА, МЕТОДИ ТА ОБ'ЄКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1 Програма робіт

Метою дипломної роботи є аналіз існуючої рекреаційної діяльності в найбільших ПЗО Українського Розточчя, їх рекреаційно-туристичний потенціал та пропозиції щодо його покращення.

Для того щоб виконати поставлену мету, програмою передбачено виконати такий обсяг робіт:

- провести літературний огляд даної теми;
- проаналізувати історичні засади рекреаційного освоєння території Українського Розточчя;
- проаналізувати природно-кліматичні умови території;
- проаналізувати рекреаційно-туристичний потенціал Українського Розточчя;
- охарактеризувати існуючі зони стаціонарної рекреації;
- розробити перспективи розвитку екотуризму на Розточчі.

3.2 Методи виконання робіт

При розробці роботи використано:

- історичні;
- географічні;
- ландшафтно-таксаційні;
- лісівничі методи.

3.3 Об'єкти дослідження

Об'єктами дослідження є території Українського Розточчя.

РОЗДІЛ 4. ОСНОВНА ЧАСТИНА

Екологічний туризм на теренах Українського Розточчя

4.1 Стан природно-заповідного фонду Розточчя

На території Львівщини розташовано 347 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею близько 148,4 тис. га. (табл. 4.1), з них загальнодержавного значення – 25 об'єктів площею понад 64,563 тис. га, місцевого значення – 302 об'єкти площею більше – 83,890 тис. га. На частку заповідного фонду припадає майже 6,8 % території області [30].

Таблиця 4.1

Стан природно-заповідного фонду Львівської області

№ п\п	Категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду	Кількість	Площа (га)
1.	Природний заповідник	1	2084,5
2.	Національні природні парки (НПП)	3	58350,52
3.	Заказники:		
	загальнодержавного значення	9	3303,0
	місцевого значення	34	27473,0
4.	Пам'ятки природи:		
	загальнодержавного значення	2	592,8
	місцевого значення	180	1765,5
5.	Ботанічні сади:		
	загальнодержавного значення	2	41,2
	місцевого значення	1	1,5
6.	Зоологічний парк місцевого значення	1	5,9
7.	Дендрологічні парки загальнодержавного значення	2	64,0
8.	Парки - пам'ятки садово-паркового мистецтва:		
	загальнодержавного значення	6	115,8
	місцевого значення	54	764,9
9.	Заповідні урочища	48	6502,3
10.	Регіональні ландшафтні парки (РЛП)	4	47379,0
	ВСЬОГО:	347	148,4 тис. га.
	Процент заповідності		6,8

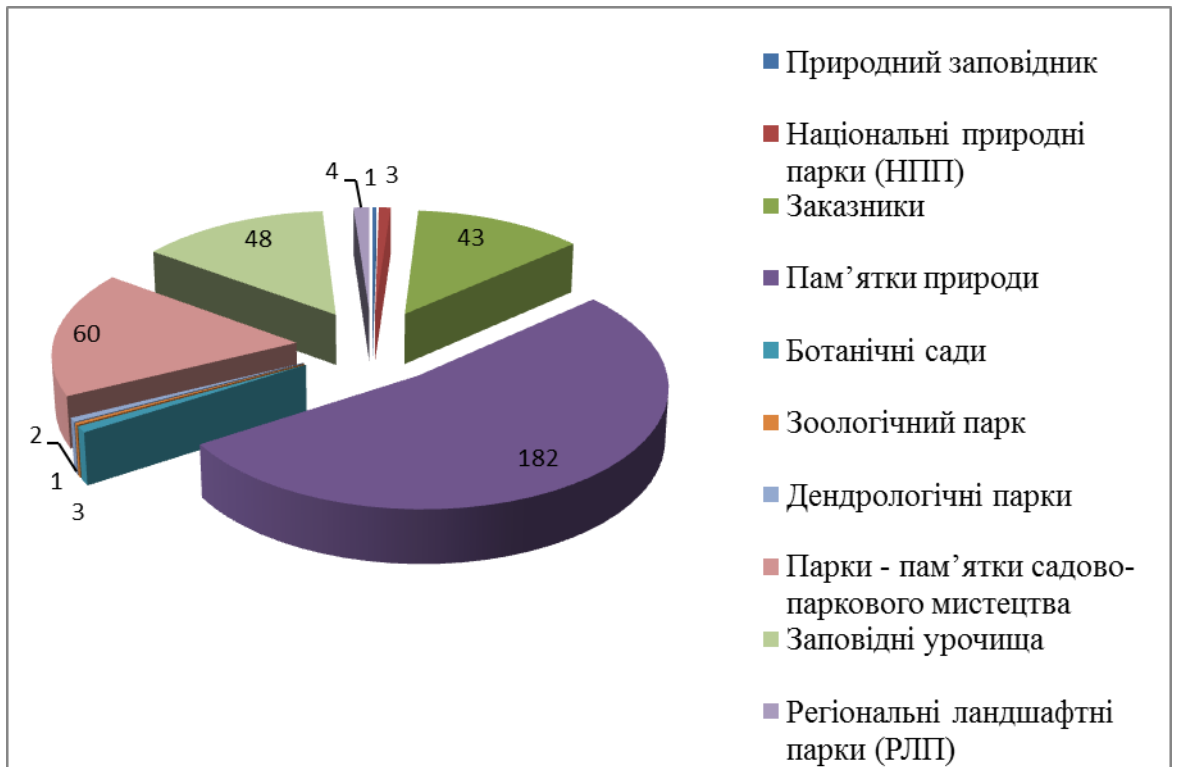

Рис. 4.1 - Структура природно-заповідного фонду Львівської області (за кількістю)

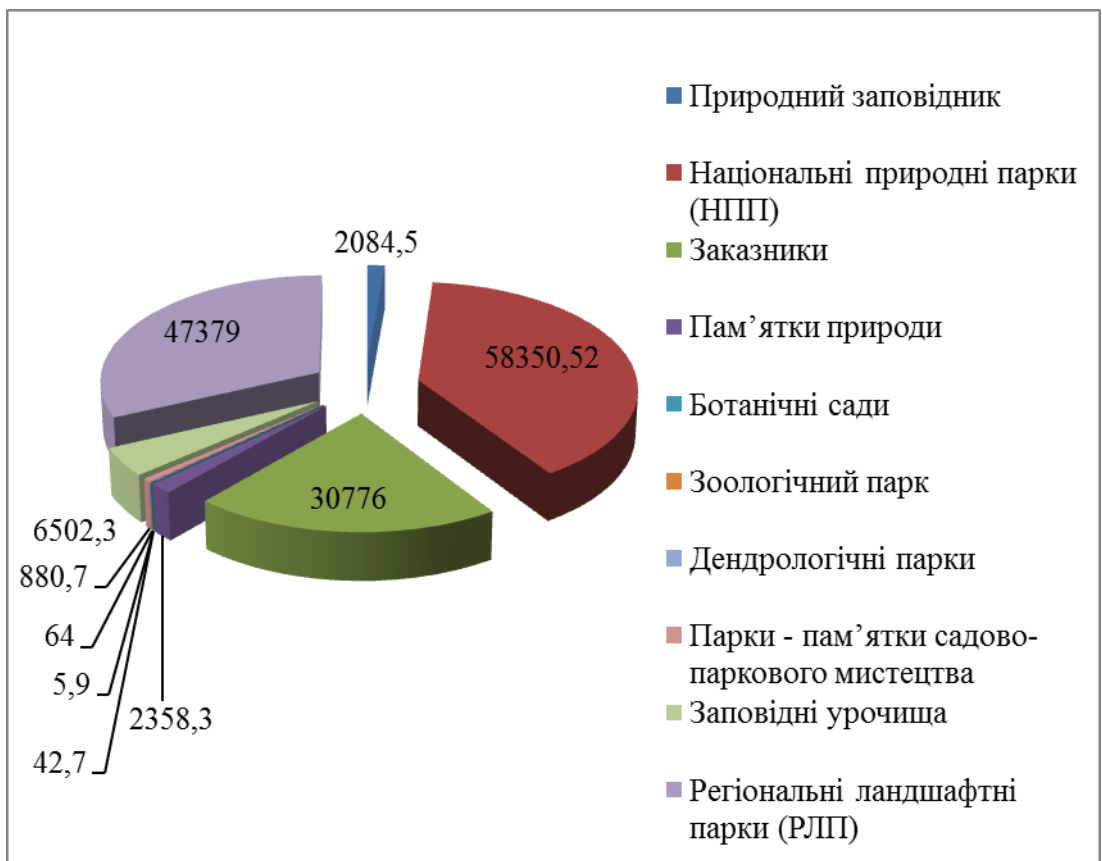

Рис. 4.2 - Структура природно-заповідного фонду Львівської області (за площею)

З них у підпорядкуванні:

- Міністерства екології та природних ресурсів України – 2 (Яворівський НПП та НПП «Північне Поділля»);
- Державного комітету лісгоспу України – 1 (НПП «Сколівські Бескиди»);
- Міністерства освіти України – 4 (природний заповідник «Розточчя», 3 ботанічні сади);
- Органів місцевого самоврядування – 4 (РЛП «Знесіння», РЛП «Верхньо-Дністровські Бескиди», «Надсянський», «Равське Розточчя»).

Разом з тим, майже 65 % всієї площі ПЗФ області знаходиться на території лісового фонду, отже, в природних комплексах, що перебувають під особливою охороною держави переважають лісові формації та угруповання і значно нижчий відсоток лучних, лучно-степових, лучно-болотних, водно-болотних формацій.

Територія Львівської області характеризується широким ландшафтним та природно-географічним різноманіттям – в її межах налічується 9 природних зон, відмінних за геолого-геоморфологічною будовою, ґрунто-кліматичними умовами, флористичними і геоботанічними особливостями, в тому числі Розточчя і Карпати. Цей фактор є визначальним у формуванні і територіальному розміщенні об'єктів природно-заповідного фонду.

Природно-географічний район Українського Розточчя насичений об'єктами ПЗФ (табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Державний природно-заповідний фонд Українського Розточчя

№ п/п	Природоохоронний об'єкт	Рік	Площа, га
1.	Природний заповідник «Розточчя»	1984	2084,5
2.	Яворівський національний природний парк	1998	7078,6
3.	Регіональний ландшафтний парк «Знесіння»	1991	312
4.	Регіональний ландшафтний парк «Равське Розточчя»	2007	19103
5.	Гідрологічний заказник загальнодержавного значення «Потелицький»	1980	162
6.	Лісовий заказник місцевого значення «Завадівський»	1984	3516

7.	Лісовий заказник місцевого значення «Гряда»	1972	1166
8.	Лісовий заказник місцевого значення «Чортова скеля»	1978	414
9.	Лісовий заказник місцевого значення «Львівський»	1972	522
10.	Лісовий заказник місцевого значення «Винниківський»	1972	868
11.	Ентомологічний заказник місцевого значення «Загора»	1980	0,5
12.	Орнітологічний заказник місцевого значення «Янівські чаплі»	1995	16
13.	Комплексна пам'ятка природи місцевого значення «Страдчанська»	1997	28,9
14.	Комплексна пам'ятка природи місцевого значення «Комплекс мальовничих скель серед лісонасаджень в околицях с.Лелехівка»	1984	1
15.	Геологічна пам'ятка природи місцевого значення «Кортумова гора»	1984	21,4
16.	Геологічна пам'ятка природи місцевого значення «Медова печера»	1984	1,2
17.	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Віковий дуб»	1970	0,05
18.	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Вікова сосна»	1970	0,05
19.	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Вікова липа»	1970	0,05
20.	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Магнолія Кобус»	1984	0,05
21.	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Винники»	1984	2,7
22.	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Нестеровська»	1984	1,7
23.	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Група вікових дубів, залишки природних дубових лісів»	1984	0,1
24.	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Сосна румелійська»	1984	0,05
25.	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Ялиця кавказька»	1984	0,05
26.	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Сосна Веймутова»	1984	0,05
27.	Ботанічна пам'ятка природи місц. знач. «Сосна кедрова європейська»	1984	0,05
28.	Ботанічна пам'ятка природи місц. знач. «Модрина європейська»	1984	0,05
29.	Ботанічна пам'ятка природи місц. знач. «Тсуга канадська»	1984	0,05
30.	Ботанічна пам'ятка природи місц. знач. «Кипарисовик горіхоплідний»	1984	0,05

31.	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Ялиця одноколірна»	1984	0,05
32.	Ботанічна пам'ятка природи місц. значення «Лісопарк Погулянка»	1984	100,3
33.	Гідрологічна пам'ятка природи місц. значення «Джерело питтєвої води «Нафтуся» (курорт «Шкло»)	1970	0,1
34-38	Гідрологічна пам'ятка природи місц. значення «Джерела №1-К,2,3,5,6 курорту «Немирів»	1970	1
39.	Заповідне урочище «Немирів»	1984	276
40.	Заповідне урочище «Майдан»	1984	17
41.	Заповідне урочище «Журі»	1984	29
42.	Ботанічний сад Львівського НУ ім. Івана Франка	1963	18,5
43.	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Парк курорту «Немирів»	1977	26
44.	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Парк курорту «Шкло»	1977	96
45.	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Високий замок»	1984	35,5
Всього:		185	501,68

У 60-80-х роках ХХ ст. створено низку різних за площею заповідних територій: заказники «Гряди», «Завадівський», «Потелицький» та інші, ботанічні пам'ятки природи «Горбки і Ставки», заповідні урочища «Немирівське», «Майдан» і «Журі», природний заповідник (ПЗ) «Розточчя». Отримали статус гідрологічних пам'яток природи мінеральні джерела у Немирові і Шкло, а геологічних пам'яток природи – Медова і Страдчанська печери та Кортумова гора. Такі цікаві об'єкти, як гора Високий Замок і Чортова (Чатова) скеля увійшли відповідно у парк-пам'ятку «Високий замок» і заказник «Чортова скеля». Упродовж останніх 20 років створено Яворівський національний природний парк, орнітологічний заказник «Янівські чаплі», регіональні ландшафтні парки (РЛП) «Знесіння» і «Равське Розточчя» [32].

4.2 Найбільші об'єкти ПЗФ на території Українського Розточчя

Найбільшими та найважливішими об'єктами ПЗФ на території Українського Розточчя є:

1) *Природний заповідник «Розточчя».*

Природний заповідник «Розточчя» був створений у 1984 році з метою збереження та наукового вивчення унікальних ландшафтів Українського Розточчя. Його площа становить 2 084,5 га, а протяжність території: з півночі на південь – 8 км, із заходу на схід – 12 км.

Найвищою відміткою заповідника є гора Гострий Горб (397 м.). По крайньому південно-східному відрізку вододільної лінії гряди Розточчя проходить Головний європейський вододіл, який на цій ділянці розмежовує басейни Балтійського (Вісла) та Чорного (Дністер) морів [32].

Територія заповідника представлена трьома грядовими підвищеннями. По її межах протікають: річка Верещиця та її притока Ставчанка, на яких розташований каскад штучних водоймищ (ставів), найбільшим з яких є Янівський став площею 207 га (рис. 4.3).

Рис. 4.3 - Янівський став

Особливості рельєфу, мозаїчність ґрунтового покриву, своєрідний мікроклімат обумовили формування унікальної лісової і болотної рослинності. Тут розташована більшість основних євразійських видів дерев і чагарників. В жодному іншому місці світу не можна побачити природний ліс, що складається з дерев сосни, дуба, бука, ялиці, явора, граба, ясена, клена, в'яза і липи, що ростуть разом. На Розточчі такі ліси ще збереглися. 92% площі заповідника займає лісиста рослинність, 8% – лугова, болотна і прибережно-водяна рослинність.

Місце розташування Розточчя на стику трьох флористичних областей – Карпат, Полісся і Поділля – обумовило високу видову насиченість його різними по походженню і віку видами рослин. Крім неповторних за своїм різноманіттям і естетичною красою ландшафтів, що поєднують лісові, водяні і лучно-болотні екосистеми, на території заповідника є ряд дослідницьких об'єктів. Це профіль А. П'ясецького, географічні культури сосни звичайної, моніторингові пункти і стаціонари, де науковці заповідника й Українського державного лісотехнічного університету вивчають стан і зміни природного середовища [32].

На типологічному профілі, закладеному й описаному А. П'ясецьким [21], представлені основні типи лісу заповідника.

Важливе значення має дендрарій, створений у 1962 р. Л. Бутейком. У ньому інтродуковано понад 360 видів екзотичних дерев і чагарників.

2) Яворівський національний природний парк.

Парк знаходиться на території Українського Розточчя, був створений 4 липня 1998 року на базі однойменного природного ландшафтного парку та прилеглих територій Старичівського та Магерівського військових лісгоспів. Метою створення парку є збереження, відтворення та раціональне використання типових і унікальних лісостепових ландшафтів та інших природних комплексів в межах Головного Європейського вододілу, які мають важливе природоохоронне, естетичне та рекреаційне значення [2].

Територія простягається своєрідним півмісяцем від с. Верещиця (Яворівський р-н) до с. Крехів (Жовківський р-н) (рис. 4.4).

Його протяжність із заходу на схід – 12-13 км, а з півночі на південь – від 2,5 до 12 км. На півдні НПП межує з природним заповідником “Розточчя”, а на півночі – Яворівським полігоном. Південніше території парку проходить автодорога міжнародного значення Львів – Краковець.

Площа парку складає 7108 га, у тому числі 2915 га надані у постійне користування та 4193 га включені до його складу без вилучення у землекористувачів.

Рис. 4.4 - Картосхема Яворівського національного природного парку

Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» та Положення «Про Яворівський національний природний парк» територія парку поділяється на 4 основні функціональні зони: заповідна, господарська, стаціонарної та регульованої рекреації (рис. 2.5) [3].

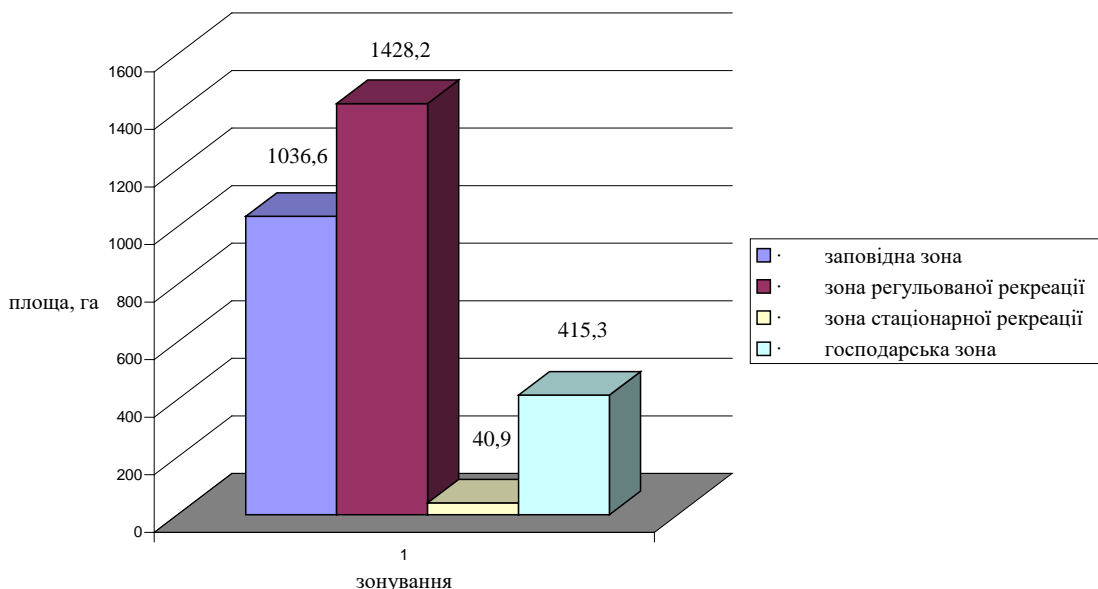

Рис. 4.5- Розподіл земель ЯНПП наданих у постійне користування

Заповідна зона – призначена для охорони та відновлення найбільш цінних природних комплексів ЯНПП. На її території забороняється будь-яка господарська та інша діяльність, що суперечить призначенню парку, порушує природний розвиток процесів та явищ або створює загрозу шкідливого впливу на природні комплекси.

В зоні регульованої рекреації проводиться короткостроковий (уікендовий) відпочинок та оздоровлення населення, прокладаються туристичні маршрути та екологічні стежки, облаштовуються місця зупинок для відпочинку та огляду місцевості. На спеціально виділених ділянках дозволяється любительське і спортивне рибальство, утилітарна рекреація (збирання грибів, ягід, фотомисливство тощо) під наглядом відповідних служб парку. У цій зоні існують значні обмеження щодо рекреаційного навантаження.

Зона стаціонарної рекреації призначена для розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, інших об'єктів обслуговування відвідувачів парків. В зоні стаціонарної рекреації проводяться довготривалий відпочинок, організований туризм, санаторно-курортне лікування.

У межах господарської зони проводиться господарська діяльність, спрямована на виконання поставлених перед ЯНПП завдань, знаходяться населені пункти, об'єкти комунального призначення парку, а також землі інших землевласників і землекористувачів [3].

Флора Яворівського національного природного парку на сьогодні налічує 711 видів рослин, що належать до 102 родин. З них 21 вид занесено до Червоної книги України: баранець звичайний, плаун річний, сальвінія плаваюча, булатка великоквіткова, булатка довголиста, гніздівка звичайна, зозулині сльози, зозулині черевички, підсніжник звичайний, лілія лісова, валеріана дводомна. На території парку в ур. Біла Скеля знаходиться найсхідніше на Україні місцезростання костриці піскової.

В Яворівському НПП знайдено також 30 видів рослин, що є рідкісними у регіоні Розточчя (переважно знаходяться на межі ареалів). Тут зростає близько 200 видів лікарських рослин.

Фауна Яворівського НПП та його околиць на кінець 2013 р. налічує 299 видів, в тому числі 25 види риб, 11 видів земноводних, 7 видів плазунів, 200 видів птахів і 52 види ссавців.

До Європейського Червоного списку занесені 12 видів хребетних тварин, що зустрічаються на території Яворівського НПП та його околиць. Під охороною Бернської конвенції про охорону дикої флори та фауни на території парку перебуває 246 види хребетних тварин. До переліку Боннської конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин включені 99 видів, в тому числі орлан-білохвіст, 12 видів ссавців і 87 види птахів.

Яворівський НПП володіє значним рекреаційним потенціалом для розвитку еколого-пізнавального, культурологічного, сакрального туризму, а також спортивного (кінного, велосипедного та лижного) туризму, а на прилеглих територіях – кваліфікованого туризму (мисливство, рибальство). У парку вже функціонує ряд пішохідних та автобусних маршрутів, еколого-пізнавальних стежок, обладнано стаціонарні зони для відпочинку. В навколишніх населених пунктах існують сприятливі умови для розвитку агротуризму. Прикордонно-приміське положення посилює цінність рекреаційних ресурсів. Вже протягом 100 років Розточчя є головним регіоном відпочинку для жителів Львова і околиць. Парк знаходиться поблизу кордону з Польщею, тому має велике значення і для міжнародного туризму [32].

Як майбутня складова транскордонного біосферного резервату «Розточчя», парк активно здійснює міжнародну співпрацю із польськими партнерами. Спільно із Розточанським парком народовим та об'єднанням парків крайобразових у Перемишлі успішно реалізовано цілу низку проектів, метою яких є збереження природної і культурної спадщини Розточчя,

популяризація туристичних та культурних переваг польсько-українських прикордонних територій.

3) *Регіональний ландшафтний парк «Равське Розточчя»*

Створений у 2007 році на території площею 19 103 га. Парк повинен складати частину проєктованого міжнародного українсько-польського біосферного резервату «Розточчя» (рис. 4.6).

Рис. 4.6 - Регіональний ландшафтний парк «Равське Розточчя»

Розташований на Равському, Дубровицькому, Верхньоверешицькому, Яновському ландшафтах. Рельєф території характерний для Розточчя. Регіональний ландшафтний парк розділений долинами рік і потоків, характеризується пологосхилими поверхнями, супіщаними ґрунтами, на переходах між ландшафтами поширені локальні підняття висотою до 400 м, розчленовані ярами. Найбільш поширеним видом місцевостей парку є пологосхилі горбогір'я.

Основні види діяльності:

- лісокультурна;
- лісогосподарська;
- охорона і захист лісів;

- рекреаційна;
- еколого-просвітницька (створено природознавчий музей);
- туристична (Еколого-пізнавальна стежка «Вовковиця» протяжністю 3 км.; каплиця «Положення пояса Пресвятої Богородиці»; каплиця «Вознесіння»; Святе джерело Пречистої Діви Марії).

4) *Регіональний ландшафтний парк «Знесіння».*

Розташований у північно-східній частині Львова (рис. 4.7), займає територію площею 312 га. Режимом парку охоплені:

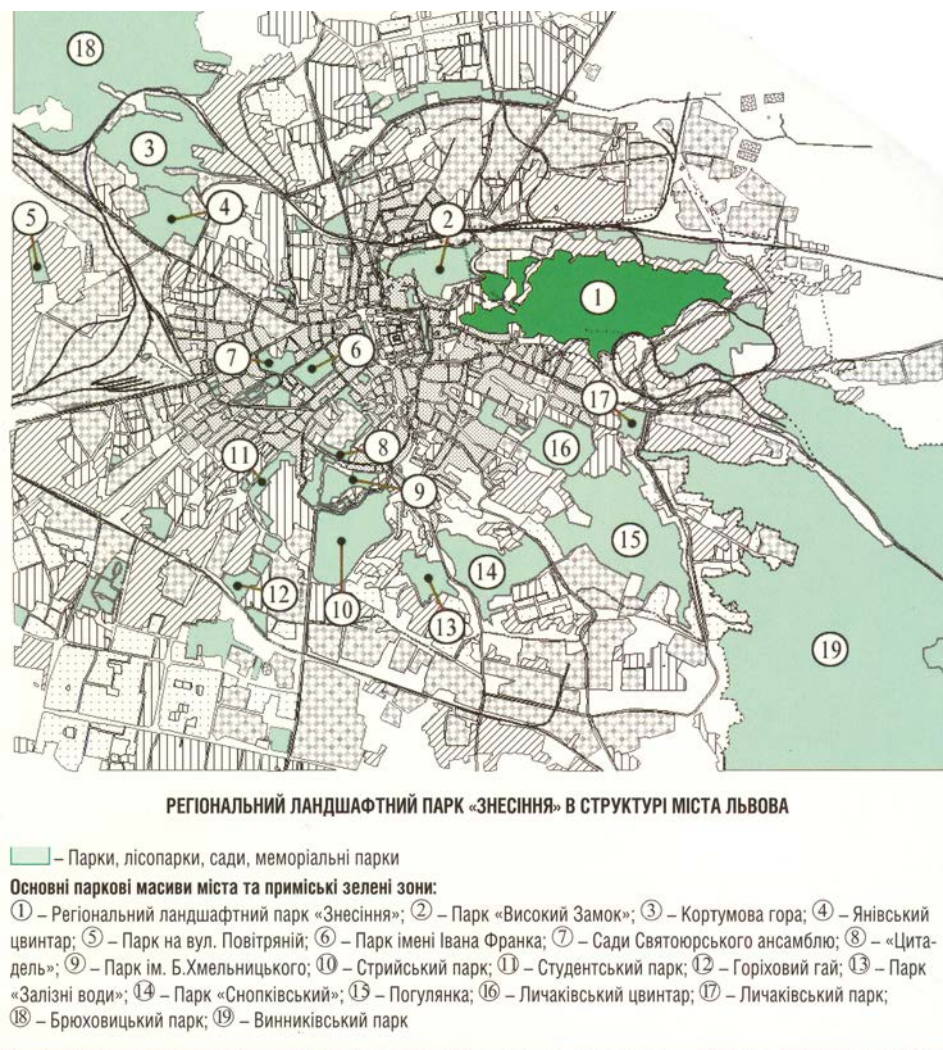

Рис. 4.7 -Картосхема РЛП «Знесіння»

- природні і змінені ландшафти, окремі об'єкти природної спадщини;
- об'єкти і комплекси історико-культурної і технічної спадщини;
- музей народної архітектури і побуту – «Шевченківський гай»;
- давній цвинтар старого Знесіння;

- історична планувальна структура з малоповерховою житловою забудовою та присадибними ділянками;
- промислова зона;
- об'єкти соціально-побутового призначення [31].

4.3 Екотуристичний потенціал Українського Розточчя

Основним екотуристичним центром на території Українського Розточчя є Яворівський національний природний парк, який здійснює такі види діяльності [18]:

1) Екоосвітня – забезпечує підвищення рівня екологічної культури всіх учасників цього процесу, починаючи від туристів і жителів рекреаційних територій до його організаторів (туроператорів, представників державної та місцевої влади). Саме тому екологічне виховання і освіта стали одним з пріоритетних напрямків діяльності Яворівського НПП з моменту його створення. Метою еколого-освітньої діяльності установи як об'єкта природно-заповідного фонду є формування у місцевих мешканців позитивного відношення до парку, розуміння населенням його проблем, формування природоохоронного світогляду.

2) Туристична:

- науково-пізнавальний пішохідний туризм по туристичних маршрутах;
- орнітологічний туризм (спостереження за птахами);
- лижний туризм (лижні подорожі та прогулянки), а також організація гірськолижного туризму в зоні стаціонарної рекреації «Середній горб»;
- велосипедний туризм (прогулянки, подорожі на велосипедах);
- кінний туризм (прогулянки, подорожі на конях);
- водний туризм (катання на човнах, катамаранах, водним велосипедом);
- утилітарний туризм (збір грибів, ягід, лікарських рослин).

2) Екскурсійна:

- екскурсії по екскурсійних маршрутах розроблених в установі екскурсії (прогулянки маркованими екологічними стежками, еколого-пізнавальними

маршрутами, а також культові споруди (Крехівський монастир, Страдецька печерна лавра, храми смт. Івано-Франкове та навколишніх сіл), виставки, музеї, визначні місця Яворівщини, на еколого неблагополучні території (території діяльності ЯДГХП «Сірка»).

3) *Рекреаційна* на території парку проводиться відповідно до чинного законодавства. Вона організовується спеціальними підрозділами адміністрації ЯНПП, а також іншими підприємствами, установами та організаціями на підставі угод з його адміністрацією. У відповідних зонах згідно з Проектом організації території, забезпечується організація рекреаційної інфраструктури, поширюється мережа еколого- та науково-пізнавальних маршрутів, рекреаційних зон для створення сприятливих умов відпочинку, оздоровлення населення та відвідувачів ЯНПП.

На теренах Яворівського національного природного парку діють 6 екологічних стежок (табл. 4.5). Відповідно до кожної стежки розроблено технологічні карти, паспорт стежки, карту маршруту та текст екскурсії [20].

Таблиця 4.3

Еколого-пізнавальні стежки Яворівського НПП

Назва	Довжина	Час переходу	Пропускна здатність люд/день	Основні пункти та об'єкти показу
1	2	3	4	5
“Лелехівка”	4,5	3	115	Типові ландшафти Янівського Розточчя, долина р.Верещиця, сосново-букові ліси, місцезростання лісових та лучних орхідей, болото Смуга, комплекс ставків «Чорні озера», Біла скеля - осередок степової рослинності, колонія берегівки, гніздо рибалочки
«Стежка Івана Франка»	2	1,5	140	Дерев'яні скульптурні композиції героїв творчості І.Франка, долина

				р.Верещиця, спільне військове поховання часів I та II Світових воєн, Біла скеля, місцезростання лучних орхідей, комплекс ставків «Чорні озера»
«Верещиця»	4,5	3	115	Долина р. Рудачка, спектр лісових угруповань від заплавних дібров до вододільних бучин, цвинтар німецьких військово-полонених, г..Прислін – місце давнього городища, криниця в ур.Вовча Яма, місцезростання лісових орхідей, розточанські яри - «дебри»
«Голуби»	2,5	2	140	Типові ландшафти Північного Розточчя, долина р.Фійна, скельні виходи вапняків, фруктовий сад в ур.Голуби, святе джерело з капличкою.
«Головним Європейським Вододілом»	4,5	3	115	Найвища точка вододілу (382,4 м), витoki р. Фійна, каскад ставів рибного господарства «Млинки», урочище «Мочари», музей Побут мешканців регіону Розточчя», загін для утримання коників польських
«Крехівські святині»	2,5	3	140	Святомиколаївський Крехівський монастир о. Василіан, святе джерело з капличкою, особливості Дубровицького ландшафту, скельні виходи вапняків.

«Лелехівка». Протяжність – 4,5 км. Тривалість 3 години. Маршрут починається біля с. Лелехівка на межі Яворівського НПП і ПЗ «Розточчя» і включає 13 оглядових зупинок

Мета – ознайомлення з унікальними і типовими природними комплексами Розточчя, характерними представниками рослинного та тваринного світу та екологічно зорієнтований відпочинок. Маршрут пролягає різними типами лісу. У різні пори року на маршруті можна зустріти такі рідкісні і цікаві види флори як: вовче лико, плаун баранець, білозір болотяний, анемона лісова, лілія лісова, ірис болотяний та ін. Проходячи тут, екскурсанти мають можливість побачити рідкісні види рослин з родини орхідних : гніздівку звичайну, пальчатокорінник травневий, любку дволисту, спостерігати за колонією берегових ластівок, гніздом канюка та голубою рибалочкою, зрідка зустріти орлана білохвоста та чорного лелеку. На маршруті є облаштовані місця для відпочинку та розведення вогнищ. Чудові краєвиди озер милуватимуть очі, а ліс подарує свої багатства – гриби, ягоди, цілюще повітря.

Тематичний напрямок: ознайомлення з ландшафтними особливостями та біорізноманіттям Розточчя, активний відпочинок.

«Голуби». Протяжність – 2,5 км. Тривалість 2 години. Мета походу – надати відвідувачам та паломникам Крехівського монастиря можливість відпочити на лоні природи, подихати цілющим лісовим повітрям та помилуватися мальовничими краєвидами Розточчя. Маршрут проходить через сосновий та буковий ліс, огинає комплекс мальовничих скельних виходів вапняків з невеличкими гротами. Тут чітко простежується характерний для Розточчя рельєф – горби, порізані глибокими ярами-дебрами. На стежці можна побачити цікаву карпатську папороть – багатоніжку, могутні сосни обвиті хмелем, петрів хрест лускатий, гніздівку звичайну, зустріти великого строкатого дятла та його робочу майстерню – “дятлову кузню”. На мальовничій галявині серед розкішного саду облаштоване затишне місце відпочинку, де можна сховатись від негоди, розпалити вогнище, напитись води з джерела.

Тематичний напрямок: ознайомлення з ландшафтними особливостями та біорізноманіття Розточчя, історичним минулим Святомиколаївського Крехівського монастиря о. Василіан.

«Стежка Івана Франка». Протяжність – 2 км. Тривалість 1,5 години. На маршруті облаштовано меморіальні зупинки, які прикрашені дерев'яними скульптурними композиціями франкових героїв.

Ця стежка розрахована, насамперед, на шанувальників поета, а також і на школярів, які вже вивчали або будуть вивчати творчість Івана Франка. Знайомство з місцями розточанського краю, де відпочивав і творив Великий Каменярь, духовно збагачує відвідувача, вводить у світ прекрасного і одночасно є корисним та приємним відпочинком.

Тематичний напрямок: ознайомлення з місцями Розточанського краю, де відпочивав і творив Великий Каменярь.

«Верещиця». Протяжність – 4,5 км. Тривалість 3 години. Маршрут охоплює весь спектр природних комплексів Розточчя від заплавних дібров до вододільних бучин з усіма проміжними елементами. Тут знаходяться місцезростання рідкісних видів рослин: лілії лісової, булатки великоквіткової, гніздівки звичайної, коручки морозниковидної, аконіту молдавського, баранця звичайного. Ранньою весною вражає розмаїття ефемероїдів.

Серед інших атракційних об'єктів – гора Прислін (місце ранньосередньовічного городища), скельні виходи ратинських вапняків, давня сільська криниця “Вовча яма”, поховання німецьких військовополонених часів II світової війни. Стежка завершується у відпочинковій зоні парку, де встановлено дерев'яні навіси, є місця для розведення вогнищ.

Наявні дві рекреаційні водойми: одна пристосована для купання та катання на човні, інша – для риболовлі.

Тематичний напрямок: ознайомлення з ландшафтними особливостями та біорізноманіттям Розточчя, активний відпочинок.

«Головний Європейський вододіл». Протяжність – 4,5 км. Тривалість 3 години. Проходить по «хребті» Головного Європейського вододілу, де розпочинають свій рух головні річки Розточчя та несуть свої води до Чорного та Балтійського морів. Для екскурсантів відкривається мальовничий край Розточчя. Можна побувати на найвищій точці вододілу (382,4 м.), спостерігати витoki річки Фійна та каскад ставів рибного господарства «Млиники».

В урочищі Мочари, де закінчується стежка, екскурсанти можуть ознайомитись із територією, де було розміщено колишнє дворище, побувати в етнографічному музеї «Побут мешканців регіону Розточчя».

Тематичний напрямок: ознайомлення з різноманіттям флори і фауни Північного Розточчя [26].

«Крехівські святині», протяжністю 2,5 км проходить мальовничою місциною у районі гори Побійної, поблизу Крехівського монастиря – релігійної святині українського народу, зnanого паломниками ближнього та далекого зарубіжжя. Звивиста стежка то стрімко піднімається вгору, то знову повертає до низу, що нагадує мандрівку Карпатами. До того ж це важлива історична дорога, якою ходили перші монахи Йоїл та Сильвестр, щоб подалі від людського ока, започаткувати монастир у великому камені-скелі (кін. XVI ст.) та освятити тутешню природу, яка з вдячності видала із свого лона святе джерело, що напуває усіх спраглих.

Тематичний напрямок: ознайомлення з ландшафтними особливостями та біорізноманіття Розточчя, історичним минулим Святомиколаївського Крехівського монастиря о. Василіан.

Також на території Яворівського національного природного парку діють 5 автобусно-пішохідних маршрутів тривалістю 6-8 годин (табл. 4.6).

Автобусно-пішохідні маршрути Яворівського НПП (тривалість 6-8 год.).

Назва	Тривалість, год.	Протяжність	
		Автобусний переїзд, км	Пішохідна частина, км
Янів у тіні колишньої слави	2	4	1,5
Яворівські околиці	5	92	2,0
Страдч – Чорні озера	5	18	3,5
Шляхами Розточчя від Янова до Крехова	5	52	4,0
Яворівський полігон: минуле і сучасність.	4	18	2,0

На території Яворівського національного парку успішно діє *Еколого-просвітницький центр*. Він є осередком екологічного виховання і просвіти населення різних вікових категорій: дошкільної, шкільної та студентської молоді, дорослих громадян та природолюбів. Передбачає оволодіння молоддю знань про навколишнє середовище, формування екологічної культури особистості, набуття знань і досвіду розв'язання екологічних проблем. Навчання здійснюється у позаурочний та позанавчальний час.

Головними завданнями Еколого-просвітницького центру є:

- створення умов для надання поглиблених знань з природничих та лісогосподарських наук, професійного самовизначення та самореалізації учнівської молоді;
- пошук та реалізація ефективних форм еколого-освітньої роботи;
- підвищення екологічної свідомості дітей та підлітків, формування почуття відповідальності за стан природи і навколишнього середовища, їх збереження та охорону;
- до навчання в еколого-просвітницькому центрі залучаються учні середніх шкіл та ліцеїв, студенти коледжів та вищих навчальних закладів.

Еколого-просвітницький центр вміщує конференц-зал, бібліотеку, екологічний клас, кабінет біорізноманіття, кабінет тимчасових виставок.

В конференц-залі передбачається проведення конференцій, семінарів, симпозіумів на природоохоронну тематику, лекцій, тематичних вечорів.

Бібліотека включає збірники конференцій, законодавчі та нормативні акти, різноманітну літературу за природничою тематикою, по лісовому господарству, туризму, екологічному вихованню.

Кабінет біорізноманіття створений як засіб поширення еколого-освітніх знань для систематичного відвідування, використання під час проведення уроків, семінарів, конференцій. Включає експонати тварин, зразки деревних порід, лишайники розміщені також стенди рідкісних видів рослин та тварин Розточчя, ландшафтні карти Яворівського НПП та Українського Розточчя [3]

Таблиця 4.5

Вартість екскурсійних послуг Яворівського НПП.

№ з/п	Види екскурсійних послуг	Вартість, грн. з особи
I. Екскурсії (тривалість 2-3 год.)		
1.	Еколого-просвітницький центр Яворівського НПП	8,00
2.	Вікова історія смт.Івано-Франкове (Янів)	14,00
3.	Крехівський монастир Святого Миколая	14,00
4.	Сакрально-архітектурний ансамбль Страдецької гори	14,00
5.	Яворівський військовий полігон	20,00
6.	Рекреаційно-атракційний осередок «Оселя Розточчя»	14,00
7.	Дендрарій Яворівського НПП	6,00
II. Пішохідні еколого-пізнавальні шляхи (тривалість 2-4 год.)		
8.	“Стежка Івана-Франка”	14,00
9.	«Крехівські святині»	14,00
10.	“Лелехівка” – 3 год.	14,00
11.	“Голуби” – 3 год.	14,00
12.	“Верещиця” – 3,5 год.	14,00
13.	“Головним Європейським вододілом”	14,00

4.4 Загальні перспективи розвитку екотуризму на Розточчі

Велику перспективу на території Розточчя має створення спільних українсько-польських екотуристичних продуктів.

Вже 15 років Яворівський природний парк тісно співпрацює з Розточанським парком народним (Польща) в рамках угоди про співпрацю. Між ними було підписано протокол про наміри щодо співробітництва з регіональним ландшафтним парком Монті-Себруїні (Республіка Італія). Однією із ефективних форм міжнародної співпраці є проведення інтеграційних зльотів української та польської молоді на Розточчі, згідно з угодою між Об'єднанням ландшафтних парків у Пшемишлі та Яворівським НПП. Вони спрямовані на подолання культурних, історичних та мовних бар'єрів, налагодження співпраці по збереженню природної та культурної спадщини регіону. Важливим поштовхом до активізації транскордонної співпраці в регіоні стало створення Міжнародного польсько-українського біосферного резервату «Розточчя», до складу якого ввійшла й територія Яворівського НПП.

Згідно рішення комісії МАБ ЮНЕСКО було розроблено проект по створенню Біосферного резервату «Розточчя», який об'єднав прилеглі до українсько-польського кордону природоохоронні території. Їхня територія на польській частині складає понад 110 тис. га., на українській – всього близько 40 тис. га. Це дає можливість проводити спільні наукові дослідження, які спільно фінансуються міжнародними організаціями.

Надзвичайно важливою є співпраця Польщі і України в галузі туризму. У рамках цього співробітництва особлива увага зосереджена на питаннях розвитку сталого та екологічного туризму.

Екологічний туризм сьогодні займає чільне місце серед популярних видів туризму в світі, оскільки він дозволяє вирішити протиріччя між задоволенням потреб туристів і раціональним використанням та відтворенням туристичних ресурсів.

Найважливіше значення для розвитку екотуризму мають території природно-заповідного фонду, на яких максимально збереглась недоторканість природного середовища, і, в першу чергу, національні природні парки. Серед їхніх основних завдань – створення умов для ефективного розвитку туризму та відпочинку населення в природних умовах, а також проведення екологічної освітньо-виховної роботи.

В українсько-польській прикордонній зоні, протяжність якої становить понад 400 км, найбільш привабливими з екотуристичної точки зору є регіони Карпат, Розточчя та Полісся. На цій території на сьогодні уже функціонують українсько-польсько-словацький міжнародний біосферний резерват «Східні Карпати» та українсько-польсько-білоруського «Західне Полісся», а в найближчому майбутньому планується створення ще одного біосферного резервату – українсько-польського «Розточчя»

Головними чинниками, що стримують розвиток екологічного туризму на вказаних територіях є відсутність достатньої кількості пішохідних транскордонних переходів, суттєві відмінності у розвитку туристичної інфраструктури та якості надання послуг в українських та польських національних парках, брак належного рекламно-інформаційно-туристичного забезпечення тощо.

Найважливішим кроком до розв'язання існуючих проблем повинно стати створення в межах названих територій спільних еколого-туристичних продуктів та просування їх на туристичні ринки України і Польщі.

Велику перспективу на території Розточчя має створення спільних українсько-польських екотуристичних продуктів. Одним із вдалих прикладів є міжнародний велосипедний маршрут **«Центральний велосипедний шлях Розточчя»**, який був відкритий у 2007 році [10].

Цей маршрут пролягає від м. Краснік (Польща) до м. Львів (Україна) і складається із 3 етапів: Краснік – Звезинець (100 км.), Звезинець – Гребенне (78 км.) та Гребенне – Львів (72 км.).

Прикладами успішних міжнародних проектів, що на сьогодні реалізуються в межах досліджуваних об'єктів, є:

- проект міжнародної екоотраси «Зелений велосипед» (міжнародний велошлях *R61*), облаштований і успішно функціонує на польській та словацькій частинах Міжнародного резервату «Східні Карпати».
- 2 міжнародні вело маршрути: «Мале туристичне велоколо» (53-58 км) та «Велике туристичне велоколо», (141-147 км), що простягаються територією Шацького біосферного резервату від прикордонного переходу з республікою Польща в с.Адамчуки.
- «Центральний велосипедний шлях Розточчя»: міжнародний туристичний веломаршрут, який простягається вздовж цілого Розточчя від польського міста Красніка до Львова .

Отже, можна зробити висновок, що до переліку основних завдань українських національних парків як складових існуючих чи проєктованих біосферних резерватів відносяться:

- маркування та облаштування туристичних маршрутів згідно міжнародних вимог,
- розбудова еколого-інформаційних центрів та розширення спектру їх діяльності,
- видання достатньої кількості рекламно-інформаційної продукції: крупномасштабних карт, путівників, довідкових матеріалів (в т.ч. на іноземній мові),
- переорієнтація із традиційних масових видів туризму (відпочинково-оздоровчий, гірськолижний, релігійний) на активні проєкологічні види туристичних занять,
- розробка та реалізація спільних міжнародних проєктів у сфері екотуризму із залученням можливостей європейських транскордонних структур («Карпатський єврорегіон» та «Єврорегіон Буг» тощо) .

Одним із перспективних регіонів для втілення концепції екологічного туризму є Розточчя. Адже Західна його частина належить до Польського

Розточчя, де розвиток, власне, екологічного туризму стрімко розвивається та набуває нових цінностей у «спілкуванні» людей із природою, та Східне Розточчя, яке простяглося займаючи західну частину України, де, на жаль розвиток екотуризму є не настільки затребуваним з точки зору туризму.

На території Польського Розточчя до найбільших об'єктів природно-заповідного фонду належать 31 Резерват природи та 5 Ландшафтних природних парків. Туристична інфраструктура на польській території регіону є добре розвиненою, лише поблизу Розточанського парку народного розташовано 10 нічліжних баз, які абсолютно точно відповідають європейському рівню, а також створено хороше транспортне сполучення.

Частина Українського Розточчя є не менш привабливою для екотуристів. Вона представлена численною кількістю об'єктів природно-заповідного фонду. Яким надається підтримка з боку держави, що проявляється у необхідному фінансуванні, також відбувається створення: національних парків на базі регіонально ландшафтних парків; адміністрацій існуючих регіональних ландшафтних парків.

Основною проблемою території Українського Розточчя є те, що здебільшого вона використовується як зона рекреаційного відпочинку для жителів околиць. Невелика кількість туристів справді здійснює на його території екотуристичну діяльність, проте їх налічують іноземні туристи, здебільшого поляки, які активно користуються власним екологічним туристичним продуктом «Шлях Роверовий Розточчя».

В українській частині біосферного резервату «Розточчя» одним із найбільш перспективних Національних природних парків регіону є – Яворівський НПП. Проте саме на цій території слабо розвинена туристична інфраструктура. В околицях парку розташовано лише 2 готельні комплекси та 3 мотелі, негатив такої ситуації підсилюють невідповідність стандартам якості та низький рівень обслуговування туристів. Трохи кращою є мережа закладів харчування, їх кількість вдвічі більша, проте вони є застарілими та також відповідають низькому рівню обслуговування туристів. Хорошим є

транспортне сполучення. Загалом на розвиток цілого регіону впливають низький рівень доходів населення та високий показник безробіття.

Серед заходів, що сприятимуть підвищенню та ефективному використанню еколого-туристичного потенціалу Яворівського національного природного парку на засадах сталого туризму, можуть бути запропонованими такі, як:

- створення і повноцінне облаштування нових тематичних природничих стежок та маршрутів, зокрема ботанічної стежки «Орхідеї Розточчя» та орнітологічного маршруту “Долиною річки Верещиці” (включаючи спорудження оглядових веж та місць для спостережень за птахами)

- обладнання місць під влаштування наметових містечок для проведення екологічних таборів (Лелехівка, Верещиця, Голуби, Середній Горб)

- використання можливостей еколого-інформаційного центру у смт.Івано-Франкове для приваблювання туристів (організація пересувних виставок, показ фільмів, створення пункту продажу інформаційно-довідкової літератури та сувенірів з атрибутикою парку)

- розбудова туристичного осередку в урочищі Мочари (вольєр для утримання польських коників (тарпанів), міні-скансен «Українська оселя» тощо) .

- розробка транскордонного екологічного туру.

А також дуже важливим для покращення діяльності парку є:

- скласти календар культурно-масових акцій, що відбуваються у парку та розмістити їх на Інтернет-сайті, а також видати рекламно-інформаційний буклет з описом кожної акції;

- налагодити тісну співпрацю з престижними туристичними фірмами, що організують екскурсії на території Яворівського району;

- активізувати роботу із адміністраціями санаторіїв з метою залучення відпочиваючих до участі в акціях.

ВИСНОВКИ

Екологічний туризм – новий сектор туристичної індустрії, основним завданням якого є еколого-освітня діяльність. Екологічна освіта включає поєднання понять екологічної культури, свідомості та реалізується завдяки природоохоронній діяльності на заповідних територіях і об'єктах.

Найголовнішими об'єктами екотуризму є природоохоронні території. Україна в цьому плані представлена 48-ма національними природними парками, 14 з яких розташовані в Карпатському регіоні. Така ситуація надає Україні хороші можливості щодо розвитку екотуризму та міжнародної співпраці у цій сфері.

На сьогодні Україна співпрацює у сфері екотуризму із Польщею та Словаччиною у межах трилатерального польсько-словацько-українського біосферного резервату «Східні Карпати» та польсько-білорусько-українського «Західне Полісся». А також ведуться роботи щодо створення Міжнародного українсько-польського біосферного резервату «Розточчя».

Розточчя – унікальний район, що утворює смугу від Львова до польського м. Краснік, розташований на Головному Європейському вододілі у межах території двох країн України та Польщі. ПЗФ Українського Розточчя налічує 45, а частина Польського Розточчя - 36 природоохоронних об'єктів. Найбільшими і найважливішими природоохоронними об'єктами на обох територіях є: Яворівський національний природний парк та Розточанський парк народовий. Завдяки вдалому розташуванню цих національних парків та власне регіону у прикордонних територіях, проводиться їх міжнародна співпраця у сфері екологічного туризму.

Основним природоохоронним об'єктом з сторони Українського Розточчя є Яворівський національний природний парк, який був створений 4 липня 1998 року з метою збереження, відтворення та раціонального використання типових та унікальних лісостепових ландшафтів та інших природних комплексів в межах Головного Європейського вододілу. Екологічна освіта та

виховання є пріоритетними напрямками діяльності парку з моменту створення та передбачає організацію фестивалів, конкурсів, лекційних робіт, спеціальних уроків на екологічну тематику. На його території функціонує 6 екологічних стежок загальною протяжністю 20,5 км.

Туристична інфраструктура Українського Розточчя обмежується лише двома санаторіями, двома готельними комплексами та трьома мотелями. Проте досить добре розвиненими є залізничне (Львів-Яворів, Львів-Мостиська, Львів-Рава-Руська) та автобусне сполучення, оскільки Українське Розточчя є сьогодні одним із основних районів короткотривалого відпочинку для жителів Львова. Туристична інфраструктура Польського Розточчя є краще розвиненою. На її території розташовано близько 170 нічліжних баз, у безпосередній близькості від Розточанського парку знаходяться 10 нічліжних баз, які відповідають європейським стандартам.

При аналізі туристичних потоків чітко спостерігається перевага утрічі більшої кількості туристів РПН над ЯНПП.

Українсько-польська співпраця на території Розточчя проводиться за допомогою створення спільних українсько-польських екотуристичних продуктів, серед яких на сьогодні найважливішими є.

- міжнародний веломаршрут «Центральний велосипедний шлях Розточчя»;
- розведення коника польського на території Українського Розточчя.

Головними рекомендаціями, які сприятимуть підвищенню та ефективному використанню еколого-туристичного потенціалу Яворівського НПП є:

- створення і повноцінне облаштування нових тематичних природничих стежок та маршрутів відповідно до міжнародних стандартів;
- обладнання місць під влаштування наметових містечок для проведення екологічних таборів;

- розбудова туристичного осередку в урочищі Мочари (вольєр для утримання польських коників – нащадків тарпанів), міні-скансен «Українська оселя» тощо);
- використання можливостей еколого-інформаційного центру у смт. Івано-Франкове для організації пересувних виставок, показу фільмів, створення пункту продажу інформаційно-довідкової літератури та сувенірів з атрибутикою парку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» / Верховна рада України. — Офіц. вид. — К. : 1992. — № №2456-XII.
2. Указ Президента України «Про створення Яворівського національного природного парку» — К. : 1998. — №744.
3. Проект організації території, охорони, відтворення та рекреаційного використання природних комплексів та об'єктів національного природного парку „Яворівський”, 2001. — т 3. — 297 с.
4. Червона книга України. Рослинний світ . — К.:вид. „Українська енциклопедія” імені М.П. Бажана,1996. -608 с.
5. Червона книга України. Тваринний світ. — К.:вид. „Українська енциклопедія” імені М.П. Бажана,1996. -608 с.
6. Андрієнко Т.Л., Клестов М.Л., Прядко О.І. та ін. Міждержавні природно-заповідні території України./ Т.Л. Андрієнко та ін.- К.: Вища школа, 1999.-с.232.
7. Брусак В.П. Клімат і водні багатства. Брусак Навчально – краєзнавчий атлас Львівської області / В.П.- Львів: ВНТЛ,1999. с. 8.
8. Бурачинський Й. Розточчя – природне середовище // Видавництво Любелське, Люблін: 2002.
9. Внутрішній туризм в Україні: окремі аспекти. – К.: 2002.- с. 115.
10. Грабовський Т. Освіта і туризм в Розточанському парку народовому // Інформатор – 2007.
11. Дубович І.А., Василенко Т.П., Вичка О.В. Особливості та перспективи розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва у галузі туризму // Національний лісотехнічний університет України. Науковий вісник - Вип. 15.7 - 2005 – С. 274-378.
12. Іванєга І.Ю. Сучасний стан та перспективи розвитку екотуризму в Ужанському НПП // Екотуризм і сталий розвиток у Карпатах : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 10 – 12 жовтня 2007 р. , м.Рахів – Рахів, 2007 – С. 128-132.

13. Кубинська І., Плесак С., Ванда В. Національний природний парк як осередок екологічної освіти в регіоні. // Розточанський збір : мат. Міжн. Наук. Практ. конф. Кн. 2. – Львів : Меркатор, 2001.- 267 с .
14. Кучинська І.В. Любинець І.П., Стельмах С.М., Загульський М.М.: охорона біорізноманіття Яворівського НПП в контексті створення міжнародного біосферного резервату „Розточчя” // Заповідна справа в Україні . – 2005 . – Т.11, вип., 2. – с. 53-61.
15. Кучинська І.В. Екотуристичний та екоосвітній потенціал Яворівського національного природного парку / І.В.Кучинська // Збереження та відтворення біорізноманіття природно-заповідних територій : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю Рівненського природного заповідника (м. Сарни, 11-13 червня 2009 р.) – Рівне, ВАТ «Рівненська друкарня», 2009 – С. 904-911 – ISBN 978-966-403-056-1.
16. Любіцева О. О. Розвиток екологічного туризму в Україні // Економічна та соціальна географія / О. О.Любіцева, К. Н. Сташук– К.: Наук. зб., 2002. – С. 189-196.
17. Праць-Кравчук Г.Л. Клімат//Природа Львівської області. Під ред. К.І. Гренчука.- Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1972.- с.40-58.
18. Сорока М.І. Флора Розточчя, його охорона і використання/ М.І. Сорока.- Автореф. дис. канд. с.-г. наук. – Львів 1992- 17 с.
19. Сорока М.І. Рідкісні та зникаючі рослини Українського Розточчя/ М.І. Сорока // науковий вісник УкрДЛТУ,- Львів 1998 Вип. 7. – с.37-41.
20. Яворівський національний природний парк. Поліфункціональне значення / За ред. проф. С.М.Стойка.–Львів, 2007.
21. Чернявський М. В., Башуцька У.Б. Методичні вказівки до виконання розрахунково-графічної роботи з дисципліни «Природозаповідна справа» / М. В. Чернявський, У.Б. Башуцька. – Львів – 2007. 38 с.
22. Чернобай Ю. Яворівський національний природний парк / Ю. Чернобай, О. Кагало. – Л. : ЗУКЦ, 2008. – 166 с.

23. Федорченко В.К., Мініч І.М. Туристський словник-довідник. Навчальний посібник/ В.К. Федорченко, І.М. Мініч. - К., ви-во художньої літератури “Дніпро”, 2000.
24. Храбовченко В.В. Екологічний туризм/ В.В. Храбовченко // Навчально – методичне видання, М.: Фінанси і статистика, 2003. – 208 с.
25. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації. Режим доступу до сайту: <http://unwto.org>
26. Офіційний сайт державного управління охорони навколишнього природного середовища у Львівській області. Режим доступу до сайту: <http://www.ekology.lviv.ua>
27. Офіційний сайт Регіонального ландшафтного парку «Знесіння». Режим доступу до сайту: <http://znesinna.org.ua>
28. Офіційний сайт Розточанського парку народового. Режим доступу до сайту: <http://www.roztozanski.pl>
29. Офіційний сайт регіону Розточчя: від Красніка до Львова. Режим доступу до сайту: <http://www.roztocze.com>
30. Офіційний сайт санаторію «Шкло». Режим доступу до сайту: <http://www.shklo.com.ua>
31. Офіційний сайт «Україна Інкогніта». Режим доступу до сайту: <http://ukrainaincognita.com>
32. Офіційний сайт Яворівського НПП. Режим доступу до сайту: <http://www.yavoriv-park.org.ua>